

ASKERÎ DEVRİM KURAMI VE XVI. YÜZYIL OSMANLI KALE KUŞATMALARI

Veysel Göger

Bingöl Üniversitesi

veyselgoger@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-2918-9180

ÖZ

XVI. yüzyılda başlayan bazı askerî yenilik ve değişimleri merkeze alan Askerî Devrim Kuramı, Batı dünyasının yükselen bir güç olarak ortaya çıkışını açıklamaya çalışmaktadır. Bazı araştırmacılara göre, bu kuram dikkatlice incelendiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun "gerileme ve çökmesinin" temel sebeplerini de ortaya koymaktadır. Ancak, geniş tarihsel bir dilim içermesi ve aşırı genellemeci bir yaklaşıma sahip olması gibi bazı yönleri çokça eleştirilmiştir. Bu çalışma zikredilen kuramın ana unsurlarından birini, XVI. yüzyıl Osmanlı dünyası özelinde sorgulamaktadır. Söz konusu kurama göre, bir bölgede askerî devrimin yaşanıp yaşanmadığının temel göstergesi İtalyan tarzı (*trace italienne*) kalelerin varlığıdır. Bunların inşasının başlaması ve giderek çoğalması, kuşatma savaşlarının çok uzun sürelere yayılmasına sebep olmuştur. Fakat bu makalede, XVI. yüzyıl Osmanlı kale kuşatmalarına dair yapılan detaylı analizin sonucunda İtalyan tarzı kalelerin yaygınlaşmasının kuşatma sürelerine anlamlı bir etki yapmadığı tespit edilmiştir. İncelenen yüzyılda, Osmanlıların öteden beri kullandıkları lağım kazma, hendeklere toprak doldurma ve kuleler inşa ederek kalenin içini ateşe verme gibi bir dizi kuşatma tekniği karşısında İtal-

yan tarzı kaleler ciddi bir direnç gösterememiştir. Yapılan çalışmada her bir kale kuşatmasını, diğer kuşatmaları da göz önünde tutarak, kendi jeopolitiği içerisinde değerlendirmenin daha doğru bir yaklaşım olduğu savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Askerî Devrim, Osmanlı İmparatorluğu, XVI. Yüzyıl, Kale Kuşatmaları.

XX. yüzyılın ortalarından itibaren bazı Batılı akademisyenler Batının bulunduğu “rakipsiz güç” konumundan hareketle, bunun nasıl bir tarihsel süreç içerisinde geliştiği ya da kendi ifadeleriyle evrilip ilerlediği sorusuna hararetle bir cevap arayışına girdiler.¹ Bu arayışlar içerisinde beliren bir görüş oldukça fazla taraftar topladı ve hâlâ toplamaya devam ediyor. *Askerî Devrim Kuramı* olarak literatüre giren bu yaklaşıma göre, 1500-1800 tarihleri arasında özellikle askerî alanda Avrupa’da vuku bulan bazı yenilikler ve değişimler modern dünyanın şekillenmesini sağlamıştı. Bu yenilikler; ateşli silahların çoğalması ve savaşlarda etkin olarak kullanılmaya başlanması, İtalyan tarzı yeni kalelerin (*trace italienne*) ortaya çıkışı ve yayılması, ordulardaki asker sayısının artışı şeklinde sıralandı.² Ayrıca bu gelişmeler daha uzun ve neticesiz harplere yol açmış, uzayan bu savaşlar devletlere çok büyük mali yükler getirmiş ve insan kayıplarını artırmıştı. Asker sayıları artan ordular ise büyük idari sorunlara yol açmıştı. Tüm bunlar hem devlet yönetimi hem de sivil halk için savaşı bir yük veya problem olmanın çok daha ötesine götürdü. Neticede bazı yönetimler devrilmiş ve yok olmuş, bu yeniliklere ayak uydurup onları daha da geliştiren devletler ise

1 Bu çalışma bazı ilave ve değişikliklerle beraber doktora tezimizden istifade edilerek hazırlanmıştır. Bkz. Veysel Göger, “16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014).

2 Geoffrey Parker, *Askerî Devrim: Batı'nın Yükselişinde Askerî Yenilikler 1500-1800*, çev. Tuncay Zorlu (İstanbul: Küre Yayınları, 2006), 58-59. Ancak, Parker bu çalışmasından önce konuyla ilgili ilk makalesini 1976’da yayınlamıştı: Geoffrey Parker, “The ‘Military Revolution’, 1560-1660, –A Myth?,” *Journal of Modern History* 48 (1976): 195-214.

dünya sahnesinde egemen güç konumuna yükselmişlerdi.³ Başka bir ifadeyle, söz konusu kurama göre, Batının günümüzde sahip olduğu güç XVI. yüzyılda ortaya çıkan bazı askerî yeniliklerin tetiklediği mali, toplumsal ve idari birçok gelişme üzerine oturmaktaydı. Michael Roberts'ın 1950'lerde ortaya attığı bu görüş,⁴ Geoffrey Parker'ın ilk baskısı 1988'de yapılan eseriyle büyük bir yaygınlık kazandı. Söz konusu çalışmanın hemen akabinde eleştirel birçok çalışma kaleme alındı ve Parker, eserin bir diğer baskısında bu eleştirileri sınıflandırarak yanıtlamaya çalıştı.⁵ Sonuç olarak askerî devrim üzerine muazzam bir neşriyat ortaya çıktı ve konu ilgi çekmeye devam etmektedir.⁶

Askerî Devrim Kuramı'na göre, Avrupa'nın Yeniçağ'da (Erken Modern Dönem) en büyük hasmı konumunda bulunan Osmanlı İmparatorluğu bu gelişmelere karşı direnememiş, 1500'den 1800'lere uzanan bir dönemde Batı gerçekleştirdiği askerî devrim

3 Doktora tezinde bu konuyu inceleyen Özgür Kolçak, Askerî Devrim Kuramı'nın temel kaygısını "modern Avrupa devletlerinin teşekkülünü açıklamak ve batılı güçlerin küresel ölçekte bir hegemonya kurmasının tarihi sebeplerini tespit etmek" olarak ortaya koymaktadır. Bkz. Özgür Kolçak, "XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-64 Osmanlı-Avusturya Savaşları" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012), 45.

4 Michael Roberts, "The Military Revolution, 1560-1660," *An Inaugural Lecture Delivered before the Queens's University of Belfast* (Belfast: Marjory Boyd, 1956). Tebliğin yayınlanmış şekli için bkz. Michael Roberts, *Essays in Swedish History* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1967), 195-225. Belirtmek gerekir ki, Roberts'ın ifade ettiği argümanlar ve tarih dilimi, Askerî Devrim'in en güçlü savunucusu olan Parker'da bazı değişikliklere uğramıştır. Örneğin yukarıda ifade edilen argümanlar içerisinde İtalyan tarzı kalelere yapılan vurgu Parker'a aittir (Parker, *Askerî Devrim*, s. 33-59). Burada her ikisinin görüşleri ile nispeten diğer araştırmacılar tarafından da kabul edilip tekrar edilen ana düşünceler mecz edilerek verilmiştir.

5 Parker, *Askerî Devrim*, 287-332.

6 Konuyla ilgili olarak bkz. Clifford J. Rogers, "The Military Revolution in History and Historiography," *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*, ed. Clifford J. Rogers (Boulder CO: Westview Press, 1995), 1-10; Askerî Devrim konusunda Türkçe bazı çalışmalar da yapılmıştır: Fatih Gürcan, "Avrupa'daki Askerî Gelişmeler ve İkinci Viyana Kuşatması" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008); Gürsu Gürsakal, "Erken Modern Avrupasında Askerî Devrim' Tartışması Üzerine Bir Rehber," *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi* 1/2 (2005): 113-25; Mehmet Çetin ve Recep Kök, "Askerî Devrim Bağlamında Batı Savaş Lojistiğinin Tarihsel Gelişimi," *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 3/4 (2015): 1-25. Konu üzerine önemli hemen tüm literatürün incelendiği bir değerlendirme için bkz. Kolçak, "XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar," 22-75.

sayesinde Osmanlı'ya üstünlük sağlamıştır.⁷ Öyle ki Osmanlı'nın ateşli silah teknolojisinde geri kaldığı, birçok yönden Batıya bağımlı olduğu, kendi başına yenilik ve teknoloji üretecek güçte olmadığı, tüfekli piyadeler yerine süvari ağırlıklı bir orduda ısrar ettiği, mevcut silahlarını Avrupalıların yeni keşfettikleri taktikler içerisinde kullanmadığı, yeni tarz istihkâmlı kaleler önünde hezimete uğradığı veya aylarca süren kuşatmalara zorlandığı gibi birçok iddia ortaya atılmıştır.⁸ Bu iddia ve görüşlere ilk ciddi karşılık Rhoads Murphey ve Gabor Agoston tarafından verilmiştir. Murphey, Yeniçağ dünyasında üstün teknolojinin nadiren savaş kazandırdığını belirtmekle birlikte, Osmanlıların 1500'den 1700'e kadar olan dönem boyunca askerî teknolojideki ilerlemelere genelde ayak uydurduğunu, üstelik bazı alanlardaki standartları kendi başlarına belirlediklerini tespit etmiştir.⁹ Agoston ise özellikle geniş arşiv taraması sonucu ulaştığı verilerin sunduğu özgüvenle çok kesin ve iddialı sonuçlara ulaşmıştır. Ona göre Osmanlı, barut ve top üretimi için gerekli hammadde zenginliğine sahipti ve daha da önemlisi barut fabrikaları ve top dökümhaneleri için gerekli hammaddeleri zamanında ve yeterli miktarda temin edebilecek örgütsel, endüstriyel ve mali yapıları oluşturmada başarılı olmuştur. Yani Osmanlı söz konusu askerî teknoloji konusunda kendisine yetiyordu ve seri üretim yapabilecek kapasiteye de sahipti.¹⁰

7 Askerî Devrim Kuramı'nın savunucularının eserleri dikkatlice incelendiğinde, aslında bu kişilerin bilinçaltında Avrupa-merkezci tarih anlayışının bulunduğu söylenebilir. Konumuz açısından Avrupa-merkezci tarih anlayışıyla kaleme alınmış bir çalışma için bkz. Thomas F. Arnold, "16. Yüzyıl Avrupa'sında Savaş: Devrim ve Rönesans," *Top, Tüfek ve Süngü: Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815*, ed. Jeremy Black, çev. Yavuz Alogan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003), 30-51.

8 Parker, *Askerî Devrim*, 228-29, 260; ayrıca bu iddialar için bkz. Gabor Agoston, *Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Askerî Gücü ve Silah Sanayisi*, çev. Tanju Akad (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006), 26-33, özellikle 26-27'deki dipnotlar.

9 Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*, çev. M. Tanju Akad (İstanbul: Homer Kitabevi, 2007), 16, 36-38.

10 Agoston, *Barut, Top ve Tüfek*, 28-33. Agoston, Askerî Devrim Kuramı'na ve benzer fikirlere kendi ifadesiyle "meydan okumaya" devam ederken (Gabor Agoston, "İnsicamsız Tarih Yazımı ve İslami Askerî Teknoloji: Avrupa Askerî Devrimi Tartışmaları ve Osmanlılar," *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askerî Devrim Tartışmaları*, çev. Kahraman Şakul [İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017], 41), daha sonra yaptığı çalışmalarla da konuyu bütüncül olarak ele alıp ufuk açıcı görüşler öne sürmüştür. Bkz. Gabor Agoston, "Ateşli Silahlar ve Askerî Uygulama: Osmanlılar ve 'Askerî Devrim'," *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askerî Devrim Tartışmaları*, çev. Kahraman Şakul (İstanbul:

Murphey ve Agoston'un bu tespitleri Askerî Devrim Kuramı'nda önemli bir gedik açınca Türk Tarihçileri de cesaretle bu konuya yöneldiler. İlk olarak Günhan Börekçi, *yaylım ateşi* (volley fire) taktiğinin XVII. yüzyılın başında Osmanlılar tarafından kullanıldığını gösteren önemli bulgulara ulaştı.¹¹ Bu bilgiyi edinen Askerî Devrim Kuramı'nın baş savunucusu Parker, eserinin Türkçe baskısındaki önsözünde oldukça şaşırıldığını itiraf etmekten kendini alamadı.¹² Akabinde önemli çalışmalar üretilmeye devam etti. Feridun Emecen, Parker'ın iddiası aksine, Osmanlıların yaylım ateşi taktiğini Avrupalılardan çok önce kullandıklarını ispatlamış ve hatta askerî teknolojiyi ithal ederek kendi bünyesi için uygun hâle getirdiklerini, geliştirdiklerini ve bunu başka ülkelere yayabilme başarısını gösterdiğini öne sürmüştür.¹³ Özgür Kolçak ise "Osmanlıları, 17. yüzyılda yükselen batının antitezi olarak ele alıp 'askeri devrim'i Osmanlı askeri gücünün aleyhine işleyen bir olgu şeklinde takdim etmek... tarihi vakalara uymadığı gibi, Osmanlı askeri tarihini vaktinden evvel ana gelişim çizgisinin dışına itme aceleciliğiyle maluldür." sözleriyle Askerî Devrim Kuramı'nın daha temel bir hatasına işaret etti.¹⁴ Ayrıca Kolçak tezinin ana konusu olan 1660-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşları'nı derinlemesine incelemiş ve şu kanaate varmıştır: "Bu dönemde Osmanlı ve Habsburg devletleri arasında vuku bulan askerî çarpışmalardan çıkarılamayacak bir sonuç varsa, bu herhalde, 16. yüzyılda Avrupa'da neşet eden bir askerî devrimin bir asır sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî gücünü önemsiz kılan batılı bir muharebe usulü ve kuvvet birikimi yarattığıdır... Öyle ki 16-17. yüzyıllarda bir askerî devrim yaşandıysa bile, ya bu devrim henüz meyve verecek olgunluğa ulaşmamıştı; ya da, derece farklılıklarını gözetmek kaydıyla, Osmanlı askerî yapısı da bu gelişim çizgisinin bir parçasıydı."¹⁵

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 45-84.

11 Günhan Börekçi, "A Contribution to the Military Revolution Debate: The Janissaries use of Volley Fire during the Long Ottoman-Habsburg War of 1593-1606 and the Problem of Origins," *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 59/4 (2006): 407-38.

12 Parker bu taktiğin, Batı savaş sanatını üç yüzyıl boyunca etkisi altına aldığını ve Batının Asya'daki genişlemesinde kilit rol oynadığını söylemektedir. Bkz. Parker, *Askerî Devrim*, viii.

13 Feridun M. Emecen, "Ateşli Silahlar Çağı: Askerî Dönüşüm ve Osmanlı Ordusu," *Osmanlı Klasik Çağında Savaş* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 27-70.

14 Kolçak, "XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar," 2-3.

15 Kolçak, "XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar," 384; ayrıca bkz. 54-55.

Bu çalışma, Askerî Devrim Kuramı'na karşı yukarıda ifade edilen eleştirilere, XVI. yüzyıl Osmanlı kale kuşatmaları açısından katkı sunmayı amaçlamaktadır. Daha önce zikredildiği üzere Parker'ın kuramının üç önemli argümanından biri, yeni tip istihkâma sahip İtalyan tarzı kalelerin (trace italienne) inşasının başlaması ve giderek çoğalmasıydı. Öyle ki Parker, bir bölgede askerî devrimin yaşanıp yaşanmadığının anahtar belirtisi olarak İtalyan tarzı kalelerin varlığını görmekte¹⁶ ve bu tip kalelerin en büyük etkisinin ise kuşatma süreleri üzerinde ortaya çıktığını söylemektedir. Kendi ifadesiyle “*trace italienne* ile savunulan bir kalenin ele geçirilmesi yıllarca olmasa da aylarca sürerdi.”¹⁷ Parker'ın bu ifadesini açarsak, İtalyan tarzı kalelerin en azından iki ay (60 gün) kuşatılmadan alınamayacağı ortaya çıkmaktadır ki, bu en iyimser yaklaşım olacaktır. Çünkü Parker, “yıllarca olmasa da aylarca sürerdi” derken aslında kuşatmaların bir yıla yakın sürdüğünü söylemeye çalışmıştır. Nitekim görüşünü desteklemek için zikredilen ifadesini takiben verdiği üç örnekteki kuşatma süreleri yaklaşık olarak 5.5 ay, 9 ay ve 3 yıldır. Bu nedenle Parker yeni tip bir kaleyi kuşatan bir ordunun, ne kadar güçlü olursa olsun, kaleyi ele geçirmenin kestirme bir yolunu bulamadığını ve bunun meydana getirdiği paradoksun yeni istihkâmların inşa edildiği tüm bölgelerde savaşları az ya da çok anlamsız kıldığını öne sürmektedir.¹⁸ Peki tarihî görüntü gerçekten böyle miydi? Biz makalemizde bu sorunun cevabını XVI. yüzyıl Osmanlı dünyasında arayacağız.¹⁹ Ek'te görüleceği üzere Osmanlılar, XVI. yüzyılda dikkat çeken 30 kale kuşatmasının sadece 8'inde (1529 Viyana, 1537 Kofu, 1538 Diu, 1552 Hürmüz ve Eğri, 1565 Malta, 1594 Komoron, 1598 Varad) başarısız olmuştur. Bunlar

16 Parker, *Askerî Devrim*, 34 vd.

17 Parker, *Askerî Devrim*, 18. Benzer ifadeler için ayrıca bkz. Geoffrey Parker, “Barut Devrimi (1300-1500),” *Cambridge Savaş Tarihi*, haz. Geoffrey Parker, çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), 119-20.

18 Parker, *Askerî Devrim*, 19-21.

19 İtalyan tarzı kalelerin Osmanlı kuşatmalarına etkisi hakkında yapılan önemli bir çalışma için bkz. Gabor Agoston, “Habsburg ve Osmanlılar: Savunma, Askerî Değişim ve Güç Dengesindeki Kaymalar,” *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, çev. Kahraman Şakul (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 111-32. 1593-1606 Osmanlı-Habsburg savaşları özelinde konuya değinen bir başka çalışma için bkz. Tibor Szalontay, “The Art Of War During The Ottoman-Habsburg Longwar (1593-1606) According To Narrative Sources,” (Doktora Tezi, Toronto Üniversitesi, 2004), 77-130.

içerisinde son üçünün İtalyan tarzı tahkimata sahip olduğunu belirterek, tek tek bu kuşatmaları ele alalım.

KUŞATILIP ALINAMAYAN KALELER

1529 yılında Avrupa'nın ortalarında bir kale-kent olan Viyana üzerine yapılan kuşatma 21 gün sonra kaldırılmıştı. Kale önüne gelene kadar uzun bir yol kat eden ve sürekli yağmur altında kalan askerlerin yorgunluğu, kışın erken gelmesi (kuşatma kaldırıldığında kar yağmıştı), müdafilerin etkili huruç harekâtında bulunmaları (bu nedenle tedbir olarak çadırların önüne bile hendek kazılmıştı) ve kalede açılan gedikleri hızlıca kapatmaları, yaklaşık üç haftalık yoğun bir mücadeleye rağmen fetih için ciddi bir ilerleme kaydedilememesi bu kuşatmanın kaldırılmasında öne çıkan nedenlerdir.²⁰ Tüm bunların yanında Kanuni'nin Viyana'yı almayı, Belgrad ve Rodos kadar isteyip istemediği de sorgulanmalıdır. Ayrıca bu seferin amacının Viyana'yı ele geçirmek olup olmadığı da belirginleştirilmelidir.²¹ Çünkü, Viyana'ya eşdeğer kabul edilebilecek tahkimata sahip kale-kentler doğrudan üzerlerine yapılan planlı seferler neticesinde ele geçirilmişlerdi. Belgrad ve Rodos örneklerinde görüldüğü üzere, kuşatma süresi uzamasına rağmen bu hedefli saldırının bir yansıması olarak, Osmanlı ordusu çok ciddi direnç göstermiştir. Özellikle oldukça uzun süren Rodos kuşatmasında görülen muazzam mücadele azmi ve sabır, hedefine kilitlenme sonucu elde edilen bir başarı olarak görülmelidir. Viyana kuşatması ise, sefer esnasında karşısında ciddi bir rakip bulamayan bir

20 Feridun Ahmed Bey, *Münşeâtü's-selâtin*, 2 cilt. (İstanbul: Darü't-tıbaatü'l-âmire, 1858), 1: 572-74; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 5 cilt. çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005), 2: 345-46; Bihter Gürşık, "Peçevî Tarihi (46b-80a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005), 49, 61. Hammer'e göre esas sebepler; Yeniçeriler'in Budin'den itibaren ortaya çıkan hoşnutsuzlukları, Anadolu askerlerinin alışkın olmadıkları bir soğuktan şikayet etmeleri ve orduya hissedilen erzak sıkıntısıdır. Bkz. Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, 10 cilt, çev. Mehmed Ata (İstanbul: Selanik Matbaası, 1330), 5: 98.

21 "1529 seferi, Macaristan'ı koruma amaçlı olup Viyana hedeflenmemiştir; fakat savaşılacak ordu bulunmadığından Osmanlı ordusu Viyana önlerine kadar ilerledi." Feridun Emecen, "Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya," *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, 2 cilt, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu (İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994), 1: 35.

padişahın, sınırlarının ilerisine yaptığı bir güç gösterisi ve sarsma teşebbüsü olarak yorumlanabilir. XVI. yüzyıl kuşatmalarının tamamı göz önünde bulundurulduğunda yukarıda ifade edilen nedenlerin yanında ve belki de onlardan da önemli olan bu durum, Viyana önlerinde Osmanlı kuşatma direncinin neden bu kadar çabuk kırıldığını daha iyi açıklamaktadır.

1537’de gerçekleşen Korfu kuşatması da başarısızlıkla neticelenmiştir. Bunda, sefer mevsiminin geçmiş olması, şiddetli yağmurlar sonucu sellerin oluşması ve kaleye yardım donanmasının geleceği bilgisinin alınmasının etkili olduğu kaynaklarda yer almaktadır.²² İsmail H. Danişmend, İdris Bostan ve Mahmut Şakiroğlu siyasi sebeplerin Korfu kuşatması’nın kaldırılmasında daha çok ön plana çıktığını düşünmektedirler.²³ Mustafa Cezar ise yaptığı değerlendirmede, yerli ve yabancı kaynaklarda ifade edilen gerekçelerin bu kuşatmanın aniden kaldırılmasına dair makul cevaplar olmadığı kanaatine varmış ve yukarıda zikredilen akademisyenlere yakın bir görüş beyan etmiştir.²⁴ Korfu kuşatması incelendiğinde belirtilmesi gereken ilk husus, bu seferin sadece Korfu Adası’nı hedeflediği, Adriyatik ile İtalya sahillerinde de bazı muharebelerin gerçekleştiğidir. Zaten seferin gerçekte hangi amaçla ve nereye yapıldığı dönemin kaynaklarında tam olarak açıklanmamıştır.²⁵ İtalya’da sadece Otranto’ya doğru bir çıkarma yapılmıştır. Daha sonra bir müddet Adriyatik’te kalan donanma, karadan Arnavutluk kıyıları-

22 Funda Demirtaş, “Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecâtü’l-Mesâlik,” (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2009), 400-401; Davut Erkan, “Matrâkçı Nasûh’un Süleymân-Nâmesi (1520-1537),” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005), 198-99; Murat Akgün, “Harîrî Abdülcelîl’in Ferahat-nâmesi (Transkripsiyon ve Değerlendirme),” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008), 66; Katip Çelebi, *Tuhfetü’l-Kibâr Fî Esfâri’l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*, haz. İdris Bostan (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, 2008), 91; Seyyid Muradî, *Barbaros Hayreddin Paşa: Kaptan Paşa’nın Seyir Defteri*, haz. Ahmet Şimşirgil (İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2009), 210.

23 İsmail Hâmi Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 6 cilt. (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), 2: 196; İdris Bostan, “Korfu,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 26: 201-202; Mahmut Şakiroğlu, “Rodos Adası’nın Fethinden 1540 Tarihli Türk-Venedik Antlaşmasına,” *Türk Denizcilik Tarihi*, 2 cilt. ed. İdris Bostan-Salih Özbaran (İstanbul: Denizcilik Komutanlığı, 2009), 1: 138.

24 Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi, Resimli-Haritalı*, 4 cilt (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 2: 933-34.

25 Bu duruma Mahmut Şakiroğlu da dikkat çekmiştir. Bkz. Şakiroğlu, “Rodos Adası’nın Fethinden 1540 Tarihli Türk-Venedik Antlaşmasına,” 137.

na gelen Kanuni'nin emriyle Korfu üzerine yönelmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla bu seferde öncelikli olarak İtalya sahilleri hedeflenmiş, Korfu'nun yeni bir hedef olarak belirlenmesi ise süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Dikkat çeken bir diğer husus kuşatmanın on bir gün gibi kısa bir sürede noktalanmasıdır. XVI. yüzyıldaki hiçbir ada kuşatması bu kadar kısa sürede başarı ile neticelenmemiştir. Dönemin kaynaklarında detaylı bilgilerin bulunmaması bu kuşatmaya dair tatmin edici bir incelemenin önündeki en büyük engeldir. Bununla birlikte, seferde stratejik bir noktanın değil de geniş bir alanın hedef olarak seçilmiş olması, Korfu adasında kale dışında hemen her yerin ele geçirilmesine karşın, kalenin direnişi ve kısa bir müddette alınamayışı ana hedef olmayan kaleyle fazla uğraşp zayıf vermenin gereksiz olduğu düşüncesini doğurmuş olabilir. Nitekim Osmanlı kaynaklarında, biraz romantik görünse de, kalenden atılan bir topla dört askerin şehit olduğu bilgisi ulaştığında Kanuni'nin "bir mücâhid kulumu böyle hezâr kal'aya bedel kılmam" diyerek kuşatmayı kaldırdığı bilgileri vardır.²⁶ Padişahın, bu sözü söyleyip söylemediğini kesin olarak bilemiyoruz.²⁷ Fakat Korfu kuşatmasının kaynaklara yansıyan bu algısı, adanın alınmasının zorunlu görülmediğini ifade etmektedir. Ezcümle, bu kuşatma seferin kendi seyri içerisinde kaldırılmış gözükmektedir.

Hindistan'ın batı sahilinde yer alan Diu incelenen yüzyılda Osmanlıların alamadıkları bir diğer kaledir. Kale 1538'de Hadım Süleyman Paşa'nın yerel müttefikler ile birlikte kuşatmasına rağmen fethedilememiştir. Farklı dillerde detaylı bir birincil kaynak araştırmasına dayanan çalışmada Ertuğrul Önalp, kalenin ele geçirilemeyişi Süleyman Paşa'nın liyakatsizliği, tedbirsizliği ve kişisel hatalarına bağlamaktadır.²⁸ Önalp'ın bu görüşü aslında Yakub Mughul'un daha evvel yaptığı değerlendirmeleri de onaylar niteliktedir.²⁹ Daha açık şekilde ifade edersek, konuyla ilgili en detaylı

26 Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*, 91.

27 Bu ifadenin Osmanlı kaynaklarınca kalenin alınamayışını önemsizleştirme çabası olarak da değerlendirilebileceğini aklımızda tutuyoruz.

28 Ertuğrul Önalp, "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi," *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 23 (2010): 229-32; ayrıca bkz. Ertuğrul Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri: 16. Yüzyılda Hint Okyanusu'nda Türk-Portekiz Mücadelesi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2010), 182-85.

29 Muhammad Yakub Mughul, *Kanuni Devri Osmanlıların Hint Okyanusu Politikası ve Osmanlı-Hint Müslümanları Münasebetleri 1517-1538* (İstanbul: Fetih Yayınevi, 1974), 149-66. Konuyla ilgili Önalp ve Mughul'dan önce

analizleri yapan bu iki araştırmacı aynı kanaatlere varmışlardır. Bu kanaatler şimdilik makul görünmekle birlikte, eldeki kaynakların detaylı bilgi içermemesi sebebiyle, konunun tam olarak açıklığa kavuşturulması için yeni ulaşılacak belge ve kaynaklara ihtiyaç vardır.

1552 yılında Piri Reis komutasındaki Türk donanması tarafından kuşatma altına alınan Hürmüz, XVI. yüzyılda Osmanlıların kuşatıp ele geçiremedikleri bir başka kale olmuştur. Yapılan araştırmalarda; kuşatmanın uzun sürmesinin askerlerin cesaretini kırması, muson mevsiminin bitmek üzere olmasından dolayı bir Portekiz donanmasının her an kaleye yardıma gelebileceği endişesi ve buna dair haberlerinin alınması gibi sebepler kuşatmanın kaldırılma gerekçeleri olarak gösterilmiştir.³⁰ Bunların etkilerini inkâr etmemekle beraber, bu kuşatmayla ilgili kaynaklarda bulunan bir ayrıntıya dikkat çekmek gerekir. Bu ayrıntı, kaleyi kuşatan Osmanlı askerlerinin sayısının müdafilerden daha az olduğudur.³¹ Bu durum XVI. yüzyıl kuşatmaları açısından oldukça ilginçtir, çünkü incelenen kuşatmalarda kahir ekseriyetle Osmanlı ordusunun sayısı müdafilerden fazla olmuştur. Ayrıca içerdiği asker sayısı binden dahi az olarak gösterilen askerî birlik, standart bir kuşatma savaşı için oldukça yetersizdir. Verilecek az sayıdaki kayıp bile askerlerin direnç ve cesaretini kısa sürede kırmış olmalıdır. Dolayısıyla, çatışan tarafların sahip olduğu asker sayısının bu kuşatmanın kaderini diğer etmenlerden daha fazla etkilemiş olduğunu düşünmekteyiz. İlave-ten, asker sayısının az olması yardım donanmasından neden bu kadar endişe edildiğini de daha iyi açıklamaktadır.

1552 yılındaki Eğri kuşatması başarısızlıkla sonuçlanınca, benzer birçok kuşatmada görüldüğü üzere, yerli kaynaklar kışın gelmesini bu duruma gerekçe olarak göstermektedir.³² Dikkatli bir

---

bir çalışma daha yapılmışsa da Diu Kalesi'nin alınmayışı üzerine fazla bir yorum yapılmamıştır. Bkz. Herbert Melzig, *Büyük Türk Hindistan Kapılarında: Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Amiral Hadım Süleyman Paşa'nın Hint Seferi* (İstanbul: Selami Sertoğlu Kitabevi, 1943).

30 Cengiz Orhonlu, "Hint Kaptanlığı ve Piri Reis," *Bellekten* 34/134 (1970): 244; Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri*, 262-63.

31 Osmanlı askerlerinin sayısı 850, savunmacılarınkiyse 900 civarında verilmektedir. Bkz. Orhonlu, "Hint Kaptanlığı ve Piri Reis," 243; Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri*, 262; Salih Özbaran, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004), 159-60.

32 Demirtaş, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik," 581-82; Mustafa Özbal, "Peçevî Tarihi (80b-114a Metin, Edisyon Kritik, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005), 101.

inceleme sonucu, kuşatmanın 40 gün sürdüğü anlaşılmaktadır. Ele alınan asırda, denizlerdeki kuşatmalar hariç tutulursa, Osmanlı kuşatmaları ortalama bir ayda başarıya ulaşmıştır. Yani kuşatma olabildiğince devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bundan anlaşılan, kış gelmiş olsa bile kuşatmanın 1-2 haftadan önce neticelendirilmiş olması gerektirir. Yani süre bakımından beklenmedik, olumsuz bir durum söz konusu olamaz. Burada, özellikle yabancı kaynaklarda dikkate değer bir savunma yapıldığına dair yapılan atıflar bu durumun temel sebebi olarak görülebilir.³³ Fakat, kaledekilerin savunmaları bir nebze etkili olmuş olsa da olayı tam olarak açıklayamaz. 1596'da gerçekleşen Eğri kuşatmasını incelemek, konuyu aydınlatmak için faydalı olabilir. Bu kuşatmada Eğri 19 günde ele geçirilmişti. Üstelik 1596'da yapılan kuşatmada kale, 1552'dekine göre çok daha sağlamdı ve İtalyan tarzı tahkimata sahipti. Dolayısıyla Eğri kalesinin iki ayrı kuşatmasının karşılaştırmasından çıkan sonuç, 1552'deki kuşatmanın başarısızlığında başka nedenlerin olması gerektirir. Yapılan incelemede her iki kuşatmanın komuta gücü ile ordunun motivasyon düzeyinin aynı olmadığı kanaati hasıl olmuştur. Bunun başat sebebi olarak da 1596'daki sefere bizzat padişahın önderlik etmesine karşın, 1552'dekine veziriazamın dahi katılmaması; 1596'daki seferde topyekûn bir saldırı görülürken, 1552'de kısmi bir saldırı gücünün varlığı gösterilebilir. Bu durum, 1552'de Eğri'nin alınması için gerekli gücün mevcut olmadığını göstermektedir. Kuşatma ordusu elinden geleni yapmasına ve 40 gün gibi bir süre mücadele etmesine rağmen kaleyi alamamıştır. Aslında Osmanlı komutanları kuşatmadan bir müddet sonra kalenin düşürülemeyeceğini görmüş olmalı. Öyleyse kalenin alınması için neden bu kadar ısrar etmiş olabilirler? Burada Zinkeisen'in yapmış olduğu bir yorum söz konusu duruma açıklık getirebilir: Kaledekiler her türlü taarruza karşı, "kış mevsimi kuşatmacılara en azından utanç verici olmayan bir geri çekiliş için iyi bir mazeret yaratana kadar direndi."³⁴ Başka bir deyişle, kalenin ele geçirilemeyeceği anlaşılmış, fakat payitahta her türlü çabanın

33 Johann Wihelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 7 cilt, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011), 2: 626-27; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 50; Ferenc Eckhart, *Macaristan Tarihi*, çev. İbrahim Kafesoğlu (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), 119-20. Kale müdafilerinin bu mücadelesi, zaman içerisinde Macar yazarlar tarafından efsaneleştirilmiştir. Bkz. Geza David, "Eğri," *DİA*, 10: 489.

34 Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 627.

yapıldığını göstermek için kuşatma bir müddet daha sürdürülmüştür.

1565’de Malta önlerinde çok dikkat çeken bir mücadele gerçekleşmişse de netice olumsuz olmuştur. Malta adasında üçü de İtalyan tarzı tahkimata sahip kalelerden sadece biri alınabilmiştir. Konu üzerine Şerafettin Turan tarafından yapılan oldukça nitelikli bir araştırmada³⁵ Malta’nın ele geçirilemeyişi şu sebeplere bağlanmıştır: Müdafilerin kuşatma öncesi gerekli hazırlıkları yapmış olmaları, seferin iki önemli komutanı Serdar Mustafa Paşa ile Kapitanıderya Piyale Paşa arasındaki anlaşmazlıklar, adada bulunan üç kalenin sırayla ve tek tek düşürülmeye çalışılması, bu kaleler içerisinde önceliğin yanlış kaleye verilmesi ve dolayısıyla esas kaleler kuşatılmadan önce çok zaman kaybedilmesi, adanın denizden tam bir abluka altına alınamaması ve bu yüzden şövalyelere gelecek yardıma engel olunamaması, Osmanlı kuvvetlerinin ikmal yollarının emniyetinin sağlanamaması, mühimmat ile erzak sıkıntısı ve hastalıklar.

Kuşatma yeniden incelendiğinde söylenecek ilk şey, Osmanlı ordusunun bu savaşa bütün imkanlarını seferber ederek hazırlanmış olduğudur ki, neredeyse tüm kaynaklar bu konuda hem fikirdir.³⁶ Bu yönüyle zikredilen kuşatma XVI. yüzyıldaki tam teşekküllü Osmanlı kuşatmalarının en iyi örneklerinden biridir. Dolayısıyla, Osmanlı ordusunun kuşatmayı sürdürebilecek yeterlikte olduğu sonucuna varılabilir. Peki, adanın tamamı neden ele geçirilemedi? Şerafettin Turan’ın yukarıda sunduğu nedenleri kabul etmekle birlikte, bunlardan özellikle iki hususun daha çok etkili olduğu kanaatindeyiz: İlki, Osmanlı komutanlarının telafisi mümkün olmayan bir hatayı daha kuşatmanın başlangıcında yapmış olmalarıdır. Bu hata, adanın esas merkezi olan liman içerisindeki birbirine yakın iki kalenin öncelikle kuşatılıp tüm gücün burada yoğunlaştırılması yerine, sahilde bulunan ve bu iki kaleye oldukça uzak olan Saint

35 Şerafettin Turan, “Rodos’un Zabtından Malta Muhasarasına,” *Kanunî Armağanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970), 89-102.

36 Katip Çelebi, *Tuhfetü’l-Kibâr*, 105-107; Sadettin Baştürk, “Telhîsü’l-Berkul Yemânî/Ahbârü’l-Yemânî (Tahlil ve Metin)” (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2010), 210; Turan, “Rodos’un Zabtından Malta Muhasarasına,” 91; İdris Bostan, “Malta Kuşatmasından Tunus’un Fethine,” *Türk Denizcilik Tarihi*, 2 cilt, ed. İdris Bostan, Salih Özbaran (İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2009), 1: 186; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 643-44; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 101.

Elmo'nun ilk olarak kuşatmaya alınmasıdır.³⁷ Adanın denizden tam bir abluka altına alınmaması ve bu yüzden şövalyelere gelecek yardıma engel olunmaması ikinci büyük hatayı oluşturmuştur. Binaenaleyh, Malta'nın alınmaması daha ziyade Osmanlı savaş yönetiminin stratejik hatalarından kaynaklanmış görünmektedir.

XVI. yüzyılda olumsuz neticelenen kuşatmaların bir başka örneği 1594'te Komoron'da görülmektedir. Sefer dikkatlice incelendiğinde, ordunun Komoron'dan önce Tata, Samartin ve Yanık kalelerini ele geçirdiği anlaşılmaktadır. Bunlardan Yanık Kalesi, iki aya yaklaşan uzun bir kuşatma sonrasında teslim alınabilmiştir. Ordu Ekim ayı içerisinde Komoron'u kuşatmış, ancak aynı ayın sonlarına doğru kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Bu sefer sırasında orduda bulunmuş olan Talikizade Mehmed Subhi Efendi, Komoron kuşatmasıyla ilgili bazı önemli tespitlerde bulunmuş ve kalenin neden düşürülemediğine dair özellikle şu beş ana neden üzerinde durmuştur: i) Kışın gelmesi; ii) Yanık kuşatmasının asker üzerinde bıraktığı yorgunluk; iii) atların çoğunun hastalık sonucu telef olması; iv) metrisleri beklemek zorunda olan yeniçerilerin yağmurluklarının Yanık'ta kullanılamaz hâle gelmesi; v) zahire eksikliği.³⁸ Seferde bizzat bulunan biri olan Talikizade'nin ifade ettiği bu sebeplerin yerinde tespitler olduğu kanaatindeyiz. Özellikle de sefer boyunca birçok kaleyi kuşatan ordunun Yanık Kalesi'ni de kuşatmaya alarak burada elli günü aşan bir mücadele vermesi ve hemen ardından Komoron'u kuşatması asker üzerinde büyük bir yorgunluğa sebep olmuştur. Talikizade bu durumu benzetmelere başvurarak şöyle ifade eder: "Askerler bütün güçlerini Yanık kuşatmasına sarf ettiklerinden, kurşunu bitmiş tüfeğe, oku bitmiş oklu-

37 Bu hataya şu çalışmada da vurgu yapılmıştır: Christer Jörgensen ve dğr., *Dünya Savaş Tarihi: Erken Modern Çağ, 1500-1763 (Teçhizat, Savaş Yöntemleri, Taktikler)*, 5 cilt, çev. Özgür Kolçak (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011), 2: 180. Katip Çelebi'nin bu durumu anlatırken kullandığı ifadeler de oldukça dikkat çekicidir: "Kissadan Hisse budur ki bir vilâyetin evvel dâr-ı mülküne yapışmak gerek. Fethi müyesser olursa sâyiri dahi suhûletle ele gelür. Ve illâ tevâbi'i ile takayyüd abesdir. Hüsrev Paşa Şehrezûl'ü yapup Hille'ye asker kodı. Bu denlü hasâret vâki' olup Bağdâd alınmadıkça anları zabt mümkün olmadı. Ol zamân asker ü serdâr Malta kıssasını bilseler âna göre hareket ederlerdi... Bu bâbda mukadder böyle imiş demek söz değildir ... Nâkıs tedbîr ile tamâm olmayamı takdîre havâle cürm ü taksîrdir." (Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*, 107).

38 Christine Woodhead, *Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümayûn: A history of the Ottoman campaign into Hungary 1593-94* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1983), 357-58.

ğa (sadak) dönmüşlerdi; kuvvet ve takatleri kaybolmuştu.”³⁹ Diğer kaynaklar da Talikizade’nin bu tespitlerini desteklemekle birlikte, özellikle kışın gelmesi ve Yanık kuşatmasından sonra askerin bitkinliğini ön plana çıkarmıştır.⁴⁰

Son olarak Varad Kalesi’nin 1598’deki başarısız kuşatması üzerinde duralım. 1598’de Satırcı Mehmed Paşa, Çanad ve Arad kalelerini rahatça alıp Varad önlerine geldiğinde, tarih Ekim ayının ilk gününü gösteriyordu. Bu tarihten kuşatmanın kaldırıldığı 3 Kasım’a kadar, Osmanlı ordusu kalenin fethi için neredeyse tüm gereklilikleri yerine getirmiş, ancak kale ele geçirilememiştir. Bazı kaynaklar sefer sırasında orduda sadece üç topun bulunduğunu söyleyerek gerekli teçhizatın eksikliğine vurgu yapsa da⁴¹ kuşatmada bizzat bulunan Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi kaleye yirmi adet topla ateş edildiğini detaylı olarak belirtmiştir.⁴² Zaten sadece üç topla böyle bir kalenin kuşatıldığı iddiası pek mantıklı görünmemektedir. Kalenin alınamamasının diğer bir sebebi olarak kuşatmanın hiç dinmeyen şiddetli yağışlar altında gerçekleştirilmiş olması gösterilmektedir. Bazı abartılı yaklaşımlar söz konusu olsa da kaynaklar, Osmanlı’nın XVI. yüzyıldaki Batı kuşatmalarının birçoğunda yağış ve soğuk iklimin olumsuz etkisinden sıklıkla bah-

39 “...‘asker cüll-i himmet ve küll-i ‘azîmetlerin Yanığa sarf eyleyüb; dânesi tükenmiş tufenge ve okı tamâm olmuş ter-keşe dönüb, imkân-ı mekân et ve mecâl-i i‘ânetleri nâ-peydâ idi.” Bkz. Woodhead, “Ta’likî-zâde’s Şehnâme-i Hümayûn,” 357.

40 Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi, Tahlil-Kaynak Tenkidî*, 3 cilt, haz. Şevki Nezihi Aykut (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004), 2: 397; İbrahim Peçevi, *Târîh-i Peçevî*, 2 cilt (İstanbul: Matbaa-i âmire, 1283), 2: 155-56; *Topçular Kâtibi ‘Abdulkadir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*, 2 cilt, haz. Ziya Yilmazer (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), 1: 48; Cafer İyâni, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs (Osmanlı-Macar Mücadelesi Tarihi, 1585-1595)*, haz. Mehmet Kirişcioğlu (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001), 110; Abdurrahman Sağırılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)’nin Nuhbetü’t-Tevârih ve’l-Ahbâr’ı ve Târîh-i Âl-i Osman’ı (Metinleri, Tahlilleri)” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2000), 441; Zeynep Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke (Tahlil ve Metin)” (Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2007), 260; Naima Mustafa Efendi, *Târîh-i Na’imâ (Ravzatü’l-Hüseyin Fi Hulâsati Ahbârî’l-Hâfikayn)*, 4 cilt, haz. Mehmet İpşirli (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007), 1: 74-75; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 257-58.

41 Beyhan Dinç, “Peçevî Tarihi (250b-284a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005), 70; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 3: 582-84; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 337; Naima, *Tarih*, 1: 141.

42 Topçular Kâtibi, *Tarih*, 1: 217.

setmektedirler. 1598 Varad kuşatmasında birçok müşahit kronik yazarının canlı anlatımlarından edinilen izlenim de bu durumu doğrulamaktadır.⁴³ İncelenen kale kuşatmaları içerisinde, iklimsel şartların neticeye en çok tesir ettiği kuşatmanın 1598 Varad kuşatması olduğu söylenebilir. Öyle ki aşırı yağışların yaklaşık bir ay boyunca hiç durmadığı, metrislerin içinin suyla dolduğu, şehrin içinden geçen nehrin sürekli taşıdığı, oluşan bataklıklardan dolayı bir çadırdan diğerine varılamadığı, şiddetli rüzgarlardan çadırların kazıklarının söküldüğü, hayvanların çamurdan karınlarına kadar yere battıklarına dair birçok bilgi bulunmaktadır.⁴⁴ Naima bu kuşatmayı şu cümlelerle anlatır: “Ne kale alındı ne de hedeflenen sefer yapılabildi. Çünkü şiddetli soğuktan el ayak tutmaz olmuştu.”⁴⁵ Zorlu hava şartlarının kuşatmanın en büyük engeli olduğuna dair güçlendirici bir örnek daha bulunmaktadır. Osmanlı kuvvetleri Varad kalesini kuşattıkları sırada Osmanlı elinde bulunan Budin, Avusturya ordusunca kuşatmaya alınmıştır. 30-40 gün civarı süren bu kuşatma da aşırı yağışlardan ötürü neticesiz kalmıştır.⁴⁶ Yani aynı neden iki farklı kale kuşatmasına benzer bir şekilde tesir etmiş ve bu kuşatmaların kaderini belirleyen başat faktör olmuştur.⁴⁷ Bununla birlikte, dikkat çeken bir başka husus kuşatmanın Kasım ayına sarkmış olmasıdır ki, bu oldukça istisnai bir durumdur. Yani kuşatmanın Ekim ayı gibi geç bir tarihte başlayıp Kasım’a kadar uzaması ordunun olumsuz iklim şartlarına maruz kalmasına davetiye çıkarmıştır. Konu üzerine müstakil bir makale yazmış olan Feridun Emecen de kuşatma esnasında ordu komutanı olan Satırcı Mehmed Paşa’nın kuşatmayı geç başlatmasını onun en büyük hatalarından biri olarak değerlendirmektedir.⁴⁸

43 Hasan Bey-zâde, Topçular Kâtibi ve İbrahim Peçevi bu seferde bulunmuşlardır.

44 Dinç, “Peçevî Tarihi,” 71; Sağırlı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî’nin Nuhbetü’t-Tevârih ve’l-Ahbâr’ı,” 498-99; Topçular Kâtibi, *Tarih*, 1: 218-20; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 3: 585-86; İbrahim Hakkı Çuhadar, *Mustafa Sâfi’nin Zübdetü’t-Tevârih’i*, 2 cilt. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), 1: 251; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 337; Naima, *Tarih*, 1: 141.

45 “Ne kal’a alındı ne murad üzre akın oldu. Şiddet-i berdden el ayak tutmaz oldu.” Bkz. Naima, *Tarih*, 1: 143.

46 Topçular Kâtibi, *Tarih*, 1: 223; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 3: 592; Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, 2 cilt, haz. Mehmet İpşirli (İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), 2: 788; Naima, *Tarih*, 1: 144.

47 Nitekim yapılan bir çalışmada da aynı kanaate varılmıştır: Szalontay, “The Art Of War,” 129-30.

48 Feridun M. Emecen, “Onbeş Yıl Savaşları Tarihinden Bir Safha Osmanlı

Görüldüğü üzere, her kuşatma kendi özel şartları içerisinde analiz edilip diğer kuşatma süreçleri de dikkate alınarak yapılan bu değerlendirmede, Osmanlıların kuşatma savaşlarındaki başarısızlıklarının ana nedeninin kalelerin mimari yapıları olmadığı ortaya çıkmaktadır. Neticede, XVI. yüzyılda Osmanlıların kuşatmalarda başarısız olmasının temel sebepleri şöyle belirlenebilir: Hedefin net olmaması, stratejik hatalar, sefer komutanlarının tedbirsizlikleri, askerî güç yetersizliği ve iklimsel faktörler. Bununla birlikte bazı kale kuşatmalarıyla ilgili detaylı bilgilerin olmayışı yüzünden tatmin edici kanaatlere ulaşılamamıştır.

FETHEDİLEN KALELER VE KUŞATMA SÜRELERİ

Osmanlı orduları XVI. yüzyılda kuşatma altına aldığı kalelerin büyük bir bölümünü fethetmiştir. Örneğin, Ek'te gösterilen 30 kaleden 22'si ele geçirilmiştir. Bunlardan 3 tanesi (1522 Rodos, 1570 Kevkeban, 1571 Magosa) dışarıda tutulursa, geriye kalan 19 kale kuşatmasının sürelerinin aritmetik ortalaması 30 gündür. Ayrıca bu 19 kaleden biri hariç –o da birkaç günle iki ayı aşar (1560 Cerbe, 64 gün)– diğer hiçbirinin kuşatma süresi iki ayı geçmemiştir. Hatta kuşatmalar çoğunlukla bir aydan önce neticelenmiştir. Üstelik bu kaleler içerisinde Lefkoşa, Yanık, Eğri ve Kanije İtalyan tarzı tahkimatlara sahipti. Bunlardan Lefkoşa (1570) 45, Yanık (1594) 59, Eğri (1596) 19 ve Kanije (1600) 44 günde fethedilmiştir. Yani Parker'ın iddiasının aksine kuşatmalar aylarca sürmemiştir. Yanık ve Kanije kuşatmalarının biraz uzamalarının ana nedeni de yine kalelerin iddia edilen “üstün tahkimatları” olmayıp, kaleye gelen yardım birliklerinin, Osmanlı kuvvetlerini uzun süre uğraştırmış olmasıdır.⁴⁹ Osmanlı kuvvetleri Yanık'ta yaklaşık bir ay, Kanije'de ise yaklaşık

Kaynaklarına Göre 1598 Varad Seferi,” *Osmanlı Klasik Çağında Savaş* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 245.

49 1594 Yanık kuşatması için bkz. Cafer İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs*, 93-100; Sağrılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı,” 436-39; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 252-58. 1600 Kanije kuşatması için bkz. Topçular Kâtibi, *Tarih*, 1: 290-92; Naima, *Tarih*, 1: 169-70; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 369-70; Sağrılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı,” 517-19; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 3: 627-35; Ayrıca bkz. Maria İvanics, “Dönemin Resimlerinde Avusturya Takviye Kuvvetlerinin Kanije'ye Yürüyüşü,” *Türkler*, 21 cilt. ed. Hasan Celal Güzel v.dğr. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 9: 686-94.

bir hafta yardım birlikleriyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu süre normal kuşatma süresinden çıkarıldığında Yanık kuşatmasının bir ay civarı, Kanije kuşatmasının ise bir aydan biraz fazla sürdüğü ifade edilebilir.

Konuyu daha da aydınlatacak bir örnek, Eğri Kalesi'nin 1552 ve 1596'daki kuşatmalarıdır. 1552'deki kuşatma 40 gün sürmesine rağmen kale ele geçirilemezken, 1596'daki kuşatmada kale 19 günde alınmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken şey, 1596'da Eğri'nin İtalyan usulü tahkimata sahip olması, 1552'deyse daha zayıf bir istihkâmı bulunmasıdır. Askerî Devrim Kuramı'nı savunanların öne sürdüğünün aksine, Eğri Kalesi İtalyan usulü tahkimata sahipken 19 gün gibi kısa bir sürede fethedilmiş, fakat daha zayıf bir savunma tahkimatına sahipken 40 gün uğraşılmasına karşın alınmamıştır. Sadece bu örnek bile her kuşatmanın kendi hususi şartlarının o kuşatmayı nasıl etkilediğini göstermeye yeterlidir. Ayrıca Askerî Devrim Kuramı'nın tarihî zemine inmeden yaptığı genellemelerin nasıl yanlış sonuçlara ulaşabileceğini de oldukça açık bir şekilde göstermektedir.

KALELER VE OSMANLI KUŞATMALARININ DOĞASI

Buraya kadar ifade edilenlere rağmen akla şöyle bir soru gelebilir: İtalyan tarzı kaleler klasik tarz kalelere göre bir fark yaratmamış mıydı? Bu soruya bütüncül bir yaklaşımla cevap vermek daha yerinde olacaktır. XVI. yüzyılda kuşatma yapılan kalelerin hepsinin az da olsa kendine özgü güçlü yönlerinin olduğu bir gerçektir. Fakat bir tasnif yapılmak istenirse, temelde iki grup kalenin daha kuvvetli savunma yapılarına sahip oldukları görülecektir. Bunlardan ilkinin, gerek coğrafi konumları gerekse surlarının güçlü olması nedeniyle geleneksel Ortaçağ kaleleri arasında yer alan Rodos, Kevkeban ve Sigetvar⁵⁰ gibi kaleler oluşturmaktadır. Diğer grubu ise İtalyan tarzı

50 1566'da Sigetvar Kalesi, Parker'a göre modern tip bir kaledir: Parker, "Barut Devrimi (1300-1500)," 120. Bunu Agoston da ifade etmektedir: Gabor Agoston, "Doğu-Orta Avrupa'da İmparatorluklar ve Savaş, 1550-1750: Osmanlı-Habsburg Rekabeti ve Askerî Dönüşüm," *Osmanlı'da Strateji ve Askerî Güç*, çev. M. Fatih Çalışır (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 185. Ayrıca Batılı bir gravür de bu görüşü desteklemektedir: Agoston, *Barut, Top, Tüfek*, 62. Fakat mevcut bir Osmanlı kuşatma planı ve minyatüründe geleneksel tarz bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bkz. Fevzi Kurtoglu, "Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları," haz. Tarihi Araştırmalar Grubu, *Bel-*

mimariyle inşa edilmiş bir kısım ada kaleleri ile yine aynı şekilde yapılan ve asrın son çeyreğinde kuşatılan Yanık, Komoron, Eğri, Varad, Kanije kaleleri oluşturmaktadır. Bu kalelerin kuşatmaları sırasında güçlü surların Osmanlı kuvvetlerini bir düzeyde zorladığı müşahede edilmektedir. Kaynaklar zikredilen kalelerin kuşatmalarında özellikle ya güllerin kale duvarına gömüldüğünden ya da birden fazla surun varlığından dem vurmaktadırlar. Güllerin duvara saplanıp kalmalarının ana sebebi sur veya tabyaların oldukça geniş yapılmaları, toprak dolguya sahip olmaları veya şok emici özel üretim tuğladan inşa edilmeleridir.⁵¹ Ne var ki bu kalelerin tahkimatlarının Osmanlı birliklerini zorlama düzeyinin çok yüksek olmadığı iddia edilebilir. Bir kalenin tahkimatının güçlü oluşu top atışlarını tesirsiz kılabilir, hücumları boşa çıkarabilirdi. Böyle durumlarda birden fazla surla çevrili veya İtalyan tarzı kalelerin ele geçirilmesinde zorluklar yaşanması son derece normaldi. Ancak, Osmanlıların etkili bir şekilde uyguladığı iki saldırı yöntemi XVI. yüzyıl açısından bu zorluğu aşabilecek düzeydeydi. Bunlardan ilki lağım saldırısıydı. Açıkta kale istihkâmına doğru olmayıp, yer altında müdafilerin göremedikleri noktalardan yapılan lağım saldırıları her türlü kale duvarını çökertebilirdi. Rhoads Murphey'in de dediği gibi, "En iyi inşaat malzemeleri ve teknikler kullanılarak, en hünerli ve kapsamlı uygulamalı tasarım geliştirmeleri bile, deneyimli lağımcular ve istihkâmcıların becerileri karşısında direnmeye muktedir değildi."⁵² Bu nedenle lağım faaliyetleri kuşatma savaşlarında aşılmaz birçok duvarın yer altından yıkılmasını sağladığı için vazgeçilmez bir saldırı tipi hâline gelmiş, Osmanlı tarafından oldukça etkin bir biçimde kullanılmıştır.⁵³

gelerle Türk Tarihi Dergisi 33 (1987): 51-52; Feridun Ahmed Bey, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar / Sultan Süleyman'ın Son Seferi*, haz. H. Ahmet Arslantürk ve Günhan Börekçi (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012), 121-23. Bir çalışmada Sigetvar'ın (İtalyan tarzı) açılı tabyalarının Osmanlı döneminde yapıldığı kanaatine varılmıştır: Burcu Özgüven, *Osmanlı Macaristanı'nda Kentler, Kaleler* (İstanbul: Ege Yayınları, 2001), 62. Ancak, ister oldukça güçlü bir Ortaçağ kalesi ister İtalyan tarzı bir yapıda olsun, 1566'da Sigetvar, Osmanlı tarafından 30 günde ele geçirilmiştir.

51 Göger, "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları," 110-11.

52 Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, 137.

53 Osmanlı kuşatma savaşlarında lağım saldırısı için bkz. Göger, "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları," 118-23. Bu konu bazı Batılı akademisyenlerin de takdir ettiği bir husus olmuştur. Örneğin *Dünya Savaş Tarihi* adlı eserde şu ifadeler geçmektedir: "Osmanlıların kuşatma topçuluğuna dair eleştirel bir

İkinci saldırı yöntemi, toprak sürerek havale kuleleri inşa etmek ve kalenin içini ateş altına almaktır. Kale etrafında hazırlanan metrisler hendeğe yaklaşınca, sur mukabelesindeki son metristen sıçan yolları (yaklaşım yolu) kazılarak kale hendeğine kadar gelirdi. Yer kazılarak ilerlenirken çıkan toprak kale yönüne yığılırdı. Bundan sonra sura ulaşabilmek için yol açmak maksadıyla hendek doldurulmaya çalışılırdı. Ordunun büyük bir kısmına torbalar dağıtılır ve bunların toprakla doldurulup hendeğe boşaltılması istenirdi. Çevredeki yüksek kum yığınlarından veya geri hatlardaki uygun yerlerden toprak temin edilir, bunun yanında yine kale çevresindeki ormanlık alanlardan ağaçlar kesilmesi de emredilebilirdi. Askerler kestikleri ağaç parçalarını getirerek hendeğe bırakırlardı. Toprak sürülüp hendek doldurulurken, bazı kuşatmalarda hendeğin yanında havale kulelerinin bina edildiği görülmektedir. Bu kulelere toprak çıkarılabildiği gibi, oklu veya tüfekli askerler de konuşlandırılabilirdi. Böylece surların üzerleri ve kalenin içerisi Osmanlı ateş gücünün hedefi hâline gelirdi. Havale kulelerinin sağladığı bu üstünlük çoğu zaman müdafileri çaresiz bırakıp teslim olmalarına yol açardı. Bazı kalelerde ise havale kulesinin yakınında bulunan sur kesitinin savunması çok zayıfladığından bu noktalardan gedikler açılarak kaleye girilirdi. Kısacası toprak sürmek ve havale kuleleri bina etmek XVI. yüzyıl Osmanlı kuşatma savaşlarının çok önemli bir unsurunu teşkil eder. Oldukça güç bir işlem olmasına rağmen kale kuşatmalarında büyük avantajlar sağladığı için önemli bir taktik öge olarak defalarca kullanılmıştır.⁵⁴ Osmanlı harp sanatı ve aletlerini savaş tecrübelerine dayalı olarak anlatan ve tahminen eserini Lale Devri'nde yazmış olan Ali Ağa da, özellikle Kanuni ve II. Selim dönemlerine atıf yaparak toprak sürmenin kuşatmalardaki rolüne değinmiştir.⁵⁵ Ayrıca bu ifade edilenlere ilave olarak belirtilmelidir ki Osmanlılar karşılaştıkları engelin farkındaydılar ve bunu nasıl

çift söz etmek isteyen varsa, aynı şeyi lağımcılık faaliyetleri için hiçbir surette yapamayacaktır." İlaveten Avrupalıların lağımcılık konusunda Osmanlıdan çok şey öğrendikleri XVI. yüzyıl başlarındaki bir örnekle açıklanmaya çalışılmıştır. Bkz. Jörgensen v.dğr., *Dünya Savaş Tarihi*, 2: 175-76; Osmanlı ordusu ve savaşları üzerine kaleme alınan bir başka eserde, Osmanlı'nın 1500-1700 arası dönemde lağımcılıkta standartları kendi başlarına belirledikleri dile getirilmektedir. Bkz. Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, 37.

54 Konu hakkında örneklerle dayalı detaylı bilgi için bkz. Göger, "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları," 127-32.

55 Bayramoğlu Ali Ağa, *Ümmü'l-Gazâ, Harp Sanatı ve Aletleri (İnceleme-Çeviri Yazı-Tıpkıbasım)*, haz. Salim Aydüz ve Şamil Çan (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013), 68, 81, 110-18.

aşacaklarını da biliyorlardı. Zikredilen iki saldırı usulünü çok bilinçli bir şekilde kullanmışlardı.⁵⁶ Nitekim 1570-71 Magosa kuşatması sırasında gerçekleşen bir divandaki konuşmalar bu durumu tüm açıklığıyla anlatmaktadır: “Bilhassa, toprak kalenin duvar ve burçlarına ne kadar atılırsa atılsın nihayetinde en çok duvarın bir katını yıkabilir. Bu yüzden yaklaşık 15 metre genişlikte bir duvarı geçmek, gerçekleşmesi imkansız bir iştir. Bunun çaresi, her koldan bol miktarda toprak sürüp, kalenin hendeklerinin uygun yerlerini toprakla doldurup sur ile aynı hizaya yükseltmek ve büyük toprak ile gedik açılacak noktaların temeline lağım kazarak patlatmaktır; ta ki samanyolu gibi yolların açılmasıyla gök gibi yüksek kaleye erişmek mümkün ola, diyerek bunu makbul gördüler.”⁵⁷

Geoffrey Parker kuşatma savaşlarında zikredilen saldırı yöntemlerinin etkisini kabul etmekle birlikte, bunların uzun zaman alan uygulamalar olduklarını belirtmektedir.⁵⁸ Ancak, “uzun zaman” ifadesiyle kastedilen zaman diliminin açıkça belirtilmemesi onu muğlak bir hâle getirmektedir. Yine de bunu, Parker’ın kuşatma sürelerinin uzadığı görüşüyle benzer bir çerçevede düşünmek gerekir. Oysa Osmanlı askerleri XVI. yüzyılda lağım saldırısı ve toprak sürme taktiğini hemen her kuşatmada kullanmış olup, söz konusu saldırı yöntemleri, genellikle bir ila üç hafta arasında hem de birden çok kuşatma cenahında gerçekleşmiştir. Zaten kalelerin fetih süreleri de bu durumu onaylamaktadır.

Kale surlarının yapı ve şekillerinin yanında, belki de ondan daha etkili bir savunma unsuru olarak çevresel imkanlar ve kalenin konuşlandığı coğrafi konum öne çıkmaktadır. Kevkeban örneğinde

56 Belirtmek gerekir ki bu ve benzeri saldırı yöntemleri Yeniçağ’da hemen tüm ordular tarafından kullanılmaktaydı. Ancak, esas önemli husus bunların kuşatma süreci içerisinde ana stratejinin bir parçası olarak hangi etkinlikte uygulandıklarıydı. Burada vurgulan nokta XVI. yüzyılda Osmanlı’nın bunları çok etkin olarak tatbik etmeleridir.

57 “Lâ-siyemmâ, topân-ı sâ’ika-efgân, burc [u] bârûya her ne kadar cevân ederse, nihâyet, dîvârınun bir katın perîşân eder. Yigirmi zirâ’ mikdârı cidâr-ı pehnâyı öte geçmek emr-i muhâldir. Hemân çâresi, her koldan tobrak-ı firâvân sürüp, handek-i bî-revnağların dîvâr-ı üstüvâra berâber toldurmak ve tob-ı ejder-mashûb ile rahne olacak yerlerin temeline nakb-ı âteş-fişân tedârük edüp od vermektür; ta ki râh-ı kehkeşân gibi yollar olmağıla ol kal’a-i felek-timsâle urûc etmek müyesser ola, deyü tedbîr-i dil-pezir etdiler.” Bkz. *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, haz. Harid Fedai (Ankara: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1997), 48-49.

58 Parker, *Askeri Devrim*, 18.

olduğu gibi bir dağın tam tepesinde, Sigetvar'da görüldüğü gibi göl ortasında, birçok Avrupa kalesinde şahit olunduğu gibi bataklık bir alanda bina edilmiş kaleler kuşatanları daima zorlamıştır. Örneğin, 1598 Varad kuşatması sürerken hemen kale kenarından geçen nehrin yağışların da tazyikiyle devamlı taşması ve yumuşak toprağın suyu çekince balçığa dönüşmesi Osmanlı askerlerine bıkkınlık getirmişti.⁵⁹ 1600 Kaniye kuşatmasında, kalenin çevresi aşırı oranda bataklık olduğundan yürüyüş yollarına aralıklarla odun bırakılıp, çalı çırpı demeti (leseler) döşenmek zorunda kalınmıştı.⁶⁰ İlaveten, özellikle Batıda görülen, ırmak ağızlarında ya da nehirlerin ikiye ayrıldığı veya birbirine karıştığı noktalarda meydana gelen çatalalarda inşa edilen kaleler savunma konusunda büyük avantaj elde etmişlerdir. Yine çevresel koşullardan istifade edilerek, kanallar aracılığıyla kale hendeklerine civardaki akarsu ya da bataklıklardan su aktarılacak kalelerin savunma kapasiteleri artırılmıştır.⁶¹

Bir adada bulunan, bir veya birkaç tarafı denizle çevrili kaleler bu coğrafi konumlarını bir avantaj olarak kullanmışlardır. Söz konusu kaleler deniz yoluyla daha kolay yardım alabilecekleri konumlarını değerlendirmeye çabalamışlardır. Osmanlının Malta ve Kıbrıs adalarındaki kuşatmaları ile özellikle deniz kenarındaki kalelere yaptıkları kuşatmalar bu konuda misal teşkil etmektedir.

59 “Kesret-i bârân dahı bir mertebe firâvân idi ki bir aydan ziyâde kal’anuñ altında meks olındı. Bir gün olmadı ki yağmaya ve siller olup sular taşmaya, şehriñ içinden cereyân ider. Bir nehr-i kebiri var; elbette her gün taşar ve bir kaç gün geçüd virmez olur. Ve ‘asker metrise varup gelmekte aña değin, mütevakkıf olur, orduda hod balçık bir mertebe vardı.” Dinç, “Peçevî Tarihi,” 71. Sağırılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî’nin Nuhbetü’t-Tevârih ve’l-Ahbâr’ı,” 498-99; Topçular Kâtibi, *Tarih*, 1: 218-20; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 3: 585-86; Mustafa Sâfi, *Zübdetü’t-Tevârih*, 1: 251; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 337; Naima, *Tarih*, 1: 141.

60 Topçular Kâtibi, *Tarih*, 1: 289; Sağırılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî’nin Nuhbetü’t-Tevârih ve’l-Ahbâr’ı,” 516-17; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 3: 625-26; Sâfi, *Zübdetü’t-Tevârih*, 1: 254; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 368; Naima, *Tarih*, 1: 168.

61 “Düzlük arazilerde nehir ağızlarına ve nehir yataklarına kale inşa edilerek yahut kanallar aracılığıyla civardaki nehir, akarsu ya da bataklıklardan kale etrafındaki hendeklere sular taşınarak kalelerin emniyeti sağlanmaya çalışıldı. Bataklık ve akarsular, Györ, Tokaj, Solnuk, Gyula, Temeşvar, Sigetvar, Kopoşvar, Ecsed ve Tata gibi ‘bataklık kaleleri’nin müdafaasına önemli katkı sağlamıştır.” Bkz. Gabor Agoston, “Çevre ve Sınır Tarihi Çalışmalarının Buluştuğu Yer: Macaristan’daki Osmanlı-Habsburg Sınırı Boyunca Nehirler, Ormanlar, Bataklıklar ve Kaleler,” *Osmanlı’da Strateji ve Askerî Güç*, çev. M. Fatih Çalışır (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 126, 119-29).

Buraya kadar ifade edilenlerle birlikte, coğrafi konumun ve çevresel imkanların kale savunmasındaki katkıları abartılmamalıdır. Müdafilerin dirençleri; kale tahkimatının yanında yeterli muharip asker varlığı ile su, yiyecek, mühimmat stoğu ve ikmaline bağlı olduğundan, çevresel savunma avantajları bu olanakların mevcudiyeti ve devamlılığı söz konusu olduğunda bir anlam ifade etmektedir. Bu yüzden coğrafi konumu ne kadar iyi olursa olsun, çevresel imkanlardan ne kadar yararlanılırsa yararlanılsın, ele alınan yüzyıl için bu unsurlar tek başına yeterli olamamış ve birçok kale fethe-dilebilmiştir.

Askerî Devrim Kuramı'nın önde gelen savunucularından Thomas Arnold bütün bu açık olguları gözardı ederek, XVI. yüzyılda Osmanlıların Avrupa'da gerçekleştirdikleri kuşatma savaşları için şöyle bir değerlendirmede bulunur: "Burada anahtar, birbirini karşılıklı olarak destekleyen, topçu saldırısına görece dayanıklı ancak iyi gizlenmiş, bütün saldırı yollarını yaylım ateş altına alabilecek toplarla takviye edilmiş alçak tabyalar temelinde yükselen yeni Avrupa askeri mimarisiydi. Böylesine bilimsel –buradaki bilimsel sözcüğü tamamen doğrudur– bir sisteme karşı Türkler sistematik bir cevap veremediler ve top bataryalarına karşı kitlesel, ama gelişigüzel bir biçimde yönelen insan dalgalarının saldırısına güvendiler. Artık çok genişlemiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun... muazzam kaynakları bile Avrupa'nın tahkimat bilimindeki avantajının üstesinden gelemezdi."⁶² Bu tip değerlendirmeler, Askerî Devrim Kuramı'nın nasıl sorgulanmadan genel kabullere yol açtığını gözler önüne sermektedir.⁶³ Ayrıca yapılmış bazı çalışmalarda, derece farklılığı olmakla beraber, konuyla ilgili bir kafa karışıklığının bulunduğu söylenebilir.⁶⁴

62 Arnold, "16. Yüzyıl Avrupa'sında Savaş: Devrim ve Rönesans," 38. Oysa bir başka tarihçi 1663 yılındaki bir kuşatma için bile tam aksi sonuçlara varmıştır: "Uyvar'ın alınışı Osmanlı kuşatma taktiklerinin güncelliklerinden hiçbir şey kaybetmediklerini ve hala en sağlam Habsburg kalelerini düşürecek kadar etkin olduklarını gözler önüne serdi." Bkz. Gabor Agoston, "Osmanlı Fethihleri," *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, çev. Kahraman Şakul (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 54.

63 İtalyan tarzı kalelerin etkilerinin sorgulanmadan kabul edilmesi hakkında ayrıca bkz. Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri/16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, çev. Birtane Karanakçı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013), 50.

64 Parker'ın görüşünü kabul eden Andrew Hess, XVI. yüzyılda alçak ve kalın duvarlarla ve dışı doğru açılan tabyalarla donatılan Kuzey Afrika'daki İtalyan tarzı İspanyol kalelerini, doğrudan taarruzlarla ve topçu ateşi ile zapt

SONUÇ

XVI. yüzyıldaki Osmanlı kale kuşatmalarının kahir ekseriyeti iki ayı bulmadan fetihle sonuçlanmışır. Ayrıca İtalyan tarzı tahkimata sahip olmayan kaleler ile bu tarzda inşa edilen kalelerin kuşatmalarında yüzyıl içerisinde herhangi bir taktiksel değişim görülmemektedir. İtalyan tarzı kalelerin kuşatmalarında eski tip kalelere göre sürelerin çok uzadığı veya bu tip kalelerin alınmasının çok zor olduğu tezi, Osmanlılar için incelenen yüzyılda geçerli değildir. Alınamayan kalelerle ilgili, her birinin kendi özel konumu ve koşulları dikkate alınmalı ve diğer kuşatmalar da göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmalıdır. Bu yüzyıldaki kale kuşatmalarının süreleri ve neticelerini, kalelerin sadece İtalyan tarzı tahkimata sahip olup olmamalarına bakarak açıklamak, tarihsel indirgemecilik sorununu ortaya çıkarmaktadır. XVI. yüzyıl Osmanlı dünyası öze-

---

etmenin imkansıza yakın bir hâl aldığını öne sürmüştür. Müellif aynı kitabının 96. sayfasında ilginç bir şekilde Osmanlıların 1529'da Kuzey Afrika'da yeni istihkâma sahip bir kaleyi aldıklarını anlatır ve şöyle der: "Bu sayede Türkler, Avrupalı istihkâmcıların eseri olan bir kaleyi ele geçirebileceklerini kanıtlamışlardır." Bkz. Andrew Hess, *Unutulmuş Sınırlar: 16. Yüzyıl Akdeniz'inde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi*, çev. Özgür Kolçak (İstanbul: Küre Yayınları, 2010), 96, 117-18, 122; İtalyan tarzı mimarinin etkisine dair öne sürülen görüşlere katılan Kenneth Chase ise, kitabının ilerleyen sayfalarında Osmanlı'nın İtalyan tarzı kalelerle baş edebildiğini söylemektedir: Kenneth Chase, *1700'e Kadar Ateşli Silahlar Tarihi*, çev. Füsün Tayanç ve Tunç Tayanç (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008), 79-81, 116-17; Colin İmber, Osmanlı-Habsburg uzun savaş dönemi (1593-1606) sırasında askerî gelişmelerdeki etkilerin Habsburgular lehine, özellikle meydan muharebelerinde görüldüğünü, bu etkinin kale kuşatmalarına da bir düzeyde yansıdığını Peçevi'ye dayanarak anlatır: Colin İmber, "İbrahim Peçevi on War: a Note on the 'European Military Revolution'," *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province, and the West*, CIEPO XV, ed. Colin İmber, Keiko Kiyotaki, Rhoads Murphey, 2 cilt (London: I. B. Tauris, 2005), 2: 7-22; Colin İmber ile aynı dönemi inceleyen Tibor Szalontay, Uzun Savaş süresince kuşatma savaşında, Geoffrey Parker'ın tezinin kabul edilip edilmediğine bakılmaksızın, Osmanlı'nın geri kalmış olduğu iddialarının çoğunun tespit edilemediğini, çağdaş Avrupa'nın savaş hâlinin çeşitli yönlerinde meydana gelen çok sayıda geniş kapsamlı değişikliklerin, iki imparatorluk arasında dikkate değer bir askerî farklılık yaratmadığını; Osmanlıların bazı kültürel, ekonomik ve sosyo-politik gerilik yaşamış olabileceklerini ama bu dezavantajın, XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılın başlarında kuşatma savaşına yansımadığını vurgulamaktadır. Ayrıca, 1593-1606 Osmanlı-Habsburg savaşları sırasında İtalyan tarzı kalelerin kuşatma sürelerini uzattığını tekrarlamakla birlikte, Osmanlıların bu kaleleri almakta zorlanmadıklarını belirtir: Szalontay, "The Art Of War," 87-88, 127-30, 249.

linde izah edilmeye çalışıldığı üzere, ana kaynaklara inmeden yapılan genellemeler ve ileri sürülen tezler birçok durumda gerçekçi tespitler yapmayı engellemektedir.

Bu çalışmada kuşatma savaşlarında kalelerin tahkimatının ve kuşatanların askerî ve teknolojik gücünün sınırlı bir düzeyde etkili olduğu ve bunların tek başlarına nadiren sonucu tayin ettikleri sonucuna varılmıştır. En az bunlar kadar önemli ve daima tesiri yüksek faktörler; sağlam liderlik, iyi motivasyon ve istihbarat, şartlara göre yenilenen taktikler ve etkin manevra kabiliyeti, zafere tam güdülenmiş disiplinli ordu ve lojistik destektir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

- Abdi Çelebi. *Zafernâme-i Kal'a-i Üstüvar (Yanık Kal'a Fetihnâmesi)*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısım. nr. 1328.
- Akgün, Murat. "Harîrî Abdülcelîl'in Ferahat-nâmesi (Transkripsiyon ve Değerlendirme)." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.
- Angiolello, Giovan Maria. *Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor: Fatih Sultan Mehmed*. Çev. Pınar Gökpar. İstanbul: Profil Kitap, 2011.
- Avcı, Necati. "Tabib Ramazan'ın 'Er-Risale El-Fethiyye Es-Süleymaniyye'si." Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1989.
- Aycibin, Zeynep. "Kâtib Çelebi, Fezleke (Tahlil ve Metin)." Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2007.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA, D.). nr. 10221.
- Baştürk, Sadettin. "Telhîsü'l-Berkul Yemânî/Ahbârü'l-Yemânî (Tahlil ve Metin)." Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2010.
- Bayramoğlu Ali Ağa. *Ümmü'l-Gazâ, Harp Sanatı ve Aletleri (İnceleme-Çeviri Yazı-Tıpkıbasım)*. Haz. Salim Ayduz ve Şamil Çan. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Börekeçi, Günhan. *Macaristan'da Bir Osmanlı Padişahu: Sultan III. Mehmed'in Eğri Seferi Rûznâmesi (1596)*. İstanbul: Okur Kitaplığı, 2016.
- Cafer İyânî. *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs (Osmanlı-Macar Mücadelesi Tarihi, 1585-1595)*. Haz. Mehmet Kirişcioğlu. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001.
- Chesneau, Jean. *D'Aramon Seyahatnamesi, Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu-Mezopotamya*. Çev. Işıl Erverdi. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.
- Çerçi, Faris. *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Kühnü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*. 3 cilt. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2000.
- Çuhadar, İbrahim Hakkı. "Sucûdî'nin Selim-nâmesi." Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1988.
- Çuhadar, İbrahim Hakkı. *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tevârih'i*. 2 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- Demirtaş, Funda. "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik." Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2009.

- Dinç, Beyhan. "Peçevî Tarihi (250b-284a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.
- Erkan, Davut. "Matrakçı Nasûh'un Süleymân-Nâmesi(1520-1537)." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.
- Feridun Ahmed Bey. *Münşeatü's-selâtîn*. 2 cilt. İstanbul: Darü't-tıbaatü'l-âmire, 1858.
- Feridun Ahmed Bey. *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar/ Sultan Süleyman'ın Son Seferi*. Haz. H. Ahmet Arslantürk ve Günhan Börekçi. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.
- Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*. Haz. Harid Fedai. Ankara: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Göçmen, Cemal. "Gelibolulu Mustafa Âli'nin Heft Meclisi." Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2009.
- Gürışık, Bihter. "Peçevî Tarihi (46b -80a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.
- Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa. *Hasan Bey-zâde Târîhi, Tahlil-Kaynak Tenkidî*. 3 cilt. Haz. Şevki Nezih Aykut. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004.
- İbrahim Peçevi. *Târîh-i Peçevi*. 2 cilt. İstanbul: Matbaa-i âmire, 1283.
- İdrîs-i Bitlîsî. *Selim Şah-nâme*. Haz. Hicabi Kırlangıç. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- İnan, Göker. "Rüstem Paşa Târîhi (H. 699-968/M.1299-1561), (İnceleme-Metin, vr. 120b-vr. 293b)." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011. [Eser Matrakçı Nasuh'a aittir.]
- Kararmaz, Meryem. "Heft Dâstân Adlı Eserin Tahkikli Transkripsiyonu ve Tahlili." Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1996.
- Katip Çelebi. *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan)*. Haz. İdris Bostan. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, 2008.
- Kemal Paşa-zâde. *Tevârih-i Âl-i Osman, X. Defter*. Haz. Şefaettin Severcan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- Matrakçı Nasuh. *Süleymânnâme*. Marburg Staatsbibliothek. Hs. Or. Oct. 955.
- Naima Mustafa Efendi. *Târîh-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn Fî Hulâsati Ahbâri'l-Hâfikayn)*. 4 cilt. Haz. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- Oruç Beğ Tarihi (Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)*. Haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2007.
- Özbal, Mustafa. "Peçevî Tarihi, (80b -114a Metin, Edisyon Kritik, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2005.

- Rahimi-zâde İbrahim Çavuş Harimî. *Kitâb-ı Gencine-i Feth-i Gence [Osmanlı-İran Savaşları ve Gence'nin Fethi (1583-1590)]*. Haz. Günay Karaağaç ve Adnan Eskikurt. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2010.
- Sağırılı, Abdurrahman. "Keşfi Mehmet Çelebi Selim-name veya Bağ-ı Firdevs-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993.
- Sağırılı, Abdurrahman. "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osman'ı (Metinleri, Tahlilleri)." Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2000.
- Selânikî Mustafa Efendi. *Tarih-i Selânikî*. 2 cilt. Haz. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Seyyid Lokman. *Zübdetü't-Tevârih*. Türk-İslam Eserleri Müzesi. nr. 1973.
- Seyyid Muradî. *Barbaros Hayreddin Paşa: Kaptan Paşa'nın Seyir Defteri*. Haz. Ahmet Şimşirgil. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2009.
- Sinan Çavuş. *Süleymanname: Tarih-i Feth-i Şikloş Estergon ve İstol-Belgrad*. Haz. Tülay Duran. İstanbul: Tarihi Araştırmalar Vakfı Yayınları, 1999. [Eser Matrakçı Nasuh'a aittir.]
- Şençoban, Aysel. "Andelib, Târîh-i Feth-i Üngürus (Tahlil ve Metin)." Mezu-niyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1965.
- Toklucu, Ahmet. "Matrakçı Nasuh'un Süleymanname'si (Beşinci bölüm/Ar-keoloji Müzeleri Ktp. nr. 379, vr. 96a-185b, Değerlendirme ve Transkrip-siyon)." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.
- Topçular Kâtibi 'Abdulkadir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*. 2 cilt. Haz. Ziya Yılmaz. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- Woodhead, Christine. *Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümâyûn: A history of the Ottoman campaign into Hungary 1593-94*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1983.
- Zekeriyyazâde. *Ferah Cerbe Savaşı*. Haz. Orhan Şaik Gökyay. İstanbul: Ter-cüman Gazetesi Yayınları, 1980.

İkincil Kaynaklar

- Agoston, Gabor. *Barut, Top ve Tüfek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi*. Çev. Tanju Akad. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.
- Agoston, Gabor. *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*. Çev. Kahraman Şakul. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- Agoston, Gabor. *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*. Çev. Kahraman Şakul. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

- Agoston, Gabor. *Osmanlı'da Strateji ve Askeri Güç*. Çev. M. Fatih Çalışır. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Arnold, Thomas F. "16. Yüzyıl Avrupa'sında Savaş: Devrim ve Rönesans." *Top, Tüfek ve Süngü: Yeniçağda Savaş Sanatı 1453-1815*. Ed. Jeremy Black, çev. Yavuz Alogan, 30-51. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Atsız, Nihal. *Âlî Bibliyografyası*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları, 1968.
- Bostan, İdris. "Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı." *Düünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*. Haz. Ali Ahmetbeyoğlu ve Erhan Afyoncu, 11-38. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2001.
- Bostan, İdris. "Korfu." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26: 201-202.
- Bostan, İdris. "Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine." *Türk Denizcilik Tarihi*. 2 cilt. Ed. İdris Bostan ve Salih Özbaran, 1: 185-97. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2009.
- Börekçi, Günhan. "A Contribution to the Military Revolution Debate: The Janissaries use of Volley Fire during the Long Ottoman-Habsburg War of 1593-1606 and the Problem of Origins." *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 59/4 (2006): 407-38.
- Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi, Resimli-Haritalı*. 4 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.
- Chase, Kenneth. *1700'e Kadar Ateşli Silahlar Tarihi*. Çev. Füsun Tayanç ve Tunç Tayanç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.
- Çetin, Mehmet ve Recep Kök. "Askerî Devrim Bağlamında Batı Savaş Lojistiğinin Tarihsel Gelişimi." *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 3/4 (2015): 1-25.
- Danişmend, İsmail Hâmi. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. 6 cilt. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- David, Geza. "Eğri." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 10: 489-91.
- Demireğen, Ahmet Kerim. "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi (Hazırlıklar ve Fetih)." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006.
- Eckhart, Ferenc. *Macaristan Tarihi*. Çev. İbrahim Kafesoğlu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- Emecen, Feridun M. "Kara Ahmed Paşa." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 24: 357-58.
- Emecen, Feridun M. "Kuruluştan Küçük Kaynarca'ya." *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, cilt 1. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994.

- Emecen, Feridun M. *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Göger, Veysel. "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)." Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.
- Gürcan, Fatih. "Avrupa'daki Askerî Gelişmeler ve İkinci Viyana Kuşatması." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.
- Gürsakar, Gürsu. "Erken Modern Avrupasında Askerî Devrim' Tartışması Üzerine Bir Rehber." *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi* 1/2 (2005): 113-25.
- Hammer-Purgstall, Joseph Freiherr von. *Devlet-i Osmaniye Tarihi*. 10 cilt. Çev. Mehmed Ata. İstanbul: Selanik Matbaası, 1330.
- Hess, Andrew. *Unutulmuş Sınırlar: 16. Yüzyıl Akdeniz'inde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi*. Çev. Özgür Kolçak. İstanbul: Küre Yayınları, 2010.
- Imber, Colin. "İbrahim Peçevi on War: a Note on the 'European Military Revolution'." *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province, and the West*, CIEPO, XV, ed. Colin Imber, Keiko Kiyotaki ve Rhoads Murphey, cilt 2. London: I. B. Tauris, 2005.
- İpçioğlu, Mehmet. "Kanuni Sultan Süleyman'ın Estergon Seferi." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1989.
- İvanics, Maria. "Dönemin Resimlerinde Avusturya Takviye Kuvvetlerinin Kanije'ye Yürüyüşü." *Türkler*. 21 cilt. Ed. Hasan Celal Güzel v.dğr., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Jorga, Nicolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. 5 cilt. Çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005.
- Jørgensen, Christer v.dğr. *Dünya Savaş Tarihi: Erken Modern Çağ, 1500-1763 (Teçhizat, Savaş Yöntemleri, Taktikler)*. 5 cilt. Çev. Özgür Kolçak. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Kennedy, Paul. *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöktüşleri/16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askerî Çatışmalar*. Çev. Birtane Karanakçı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Kolçak, Özgür. "XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-64 Osmanlı-Avusturya Savaşları." Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.
- Kurtoğlu, Fevzi. "Zigetvar ve Orşova Kaleleri Kuşatma Planları." Haz. Tarihi Araştırmalar Grubu. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 33 (1987): 51-53.
- Kütükoğlu, Bekir. "Varadin." *İslam Ansiklopedisi* 13: 203-206.
- Lanza, Fernando Fernandez. "1500'de Türklerin Modon'u Kuşatması ve İşgali." *Türkler ve Deniz*. Ed. Özlem Kumrular, 201-229. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

- Maxim, Mihai. "Tımişvar." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 41: 94-95.
- Melzig, Herbert. *Büyük Türk Hindistan Kapılarında: Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Amiral Hadım Süleyman Paşa'nın Hint Seferi*. İstanbul: Selami Sertoğlu Kitabevi, 1943.
- Mughul, Muhammad Yakub. *Kanunî Devri Osmanlıların Hint Okyanusu Politikası ve Osmanlı-Hint Müslümanları Münasebetleri 1517-1538*. İstanbul: Fetih Yayınevi, 1974.
- Murphey, Rhoads. *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*. Çev. M. Tanju Akad. İstanbul: Homer Kitabevi, 2007.
- Orhonlu, Cengiz. "Hint Kaptanlığı ve Piri Reis." *Belleten* 34/134 (1970): 235-54.
- Önal, Ahmet. "Koca Sinan Paşa'nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri (1520-1596)." Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- Önalp, Ertuğrul. "1560 Cerbe Deniz Zaferi ve Cerbe Kalesinin Fethi." *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 12 (2001): 173-218.
- Önalp, Ertuğrul. "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi." *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 23 (2010): 195-239.
- Önalp, Ertuğrul. *Osmanlı'nın Güney Seferleri: 16. Yüzyılda Hint Okyanusu'nda Türk- Portekiz Mücadelesi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2010.
- Özbaran, Salih. *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in the 16th Century*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Press, 2009.
- Özbaran, Salih. *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.
- Özgiiven, Burcu. *Osmanlı Macaristanı'nda Kentler, Kaleler*. İstanbul: Ege Yayınları, 2001.
- Parker, Geoffrey. "Barut Devrimi (1300-1500)." *Cambridge Savaş Tarihi*. Haz. Geoffrey Parker, çev. Füsun Tayanç ve Tunç Tayanç, 111-125. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Parker, Geoffrey. "The 'Military Revolution', 1560-1660, -A Myth?." *Journal of Modern History* 48 (1976): 195-214.
- Parker, Geoffrey. *Askeri Devrim: Batı'nın Yükselişinde Askeri Yenilikler 1500-1800*. Çev. Tuncay Zorlu. İstanbul: Küre Yayınları, 2006.
- Roberts, Michael. "The Military Revolution, 1560-1660." *An Inaugural Lecture Delivered before the Queens's University of Belfast*. Belfast: Marjory Boyd, 1956. Tebliğin yayınlanmış şekli için bkz. Roberts, Michael. *Essays in Swedish History*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1967.

- Rogers, Clifford J. "The Military Revolution in History and Historiography." *The Military Revolution Debate: Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*. Ed. Clifford J. Rogers, 1-10. Boulder: Westview Press, 1995.
- Szalontay, Tibor. "The Art Of War During The Ottoman-Habsburg Longwar (1593-1606) According To Narrative Sources." Doktora Tezi, Toronto Üniversitesi, 2004.
- Şakiroğlu, Mahmut. "Rodos Adası'nın Fethinden 1540 Tarihli Türk-Venedik Antlaşmasına." *Türk Denizcilik Tarihi*. 2 cilt. Ed. İdris Bostan-Salih Özbaran, 1: 133-139. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2009.
- Tansel, Selâhattin. *Sultan II. Bâyezit'in Siyasî Hayatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017.
- Turan, Şerafettin. "Rodos'un Zabtından Malta Muhasarasına." *Kanunî Armağanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970, 47-117.
- Vatin, Nicolas. *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar: Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık, 1480-1522*. Çev. Tülin Altunova. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004.
- Yavuz, Hulusî. *Yemen'de Osmanlı İdâresi ve Rumûzî Târîhi*. 2 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- Zinkeisen, Johann Wihelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. 7 cilt. Çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011.

EK: XVI. YÜZYILDA OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN KUŞATTIĞI KALELER (SEÇME)

Sayı	Kuşatma Tarihleri*	Kalenin Adı	Kuşatma Süresi (Gün)**	Ordu Kumandanı	Fetih Yöntemi
1	20 Haziran ¹ -9 Ağustos ² 1500	MODON	51	II. Bayezid	Fetih: İp ve Merdivenlerle surlara çıkılarak

* Kuşatma tarihleri ordunun kalenin önüne varmasıyla başlatılmıştır. Ayrıca özel bir durum varsa belirtilmiştir.

** Kuşatma süresi hesaplanırken kuşatmanın başladığı ve bittiği günler toplam süreye eklenmiştir.

1 Fernando Fernandez Lanza, "1500'de Türklerin Modon'u Kuşatması ve İşgali," *Türkler ve Deniz*, ed. Özlem Kumrular (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007), 210.

2 Modon'un fetih tarihiyle ilgili kaynaklarda iki farklı bilgi vardır. Bunlardan bazıları 9, bazıları 10 Ağustos tarihlerini vermektedirler. Tansel, yaptığı çalışmada elindeki verileri yorumlayarak 10 Ağustos tarihinde karar kılar. Bkz. Selâhattin Tansel, *Sultan II. Bâyezit'in Siyasî Hayatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017), 236. Bazı yabancı kaynakları kullanan Zinkeisen de 10 Ağustos tarihini esas alır. Bkz. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 384. Cezar, 9 Ağustos olarak belirtir. Bkz. Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, 2: 682. Tüm bu çalışmalar Modon'un fetihini mevcut kaynaklardan daha detaylı anlatan bir kaynağı görememişlerdir. Lanza tarafından yayınlanan bu metnin anlatıcısı Modon'un Camerlengo'su Micer Andrea Balaslio'dur (Lanza, "1500'de Türklerin Modon'u Kuşatması ve İşgali," 204). Kullanılmayan bu metin aynı zamanda, Modon kuşatması anlatılırken çokça yararlanılan Angiolello'nun da ana kaynağıdır: Giovan Maria Angiolello, *Fatih'in İçoğlunu Anlatıyor: Fatih Sultan Mehmed*, çev. Pınar Gökpar (İstanbul: Profil Kitap, 2011), 227-44. Karşılaştırma için bkz. Lanza, "1500'de Türklerin Modon'u Kuşatması ve İşgali." Balaslio, Modon kuşatmasında şehirde bulunmuş ve kuşatmanın tüm ayrıntılarını dikkatlice aktarmıştır. Verdiği bilgilerin çağdaşı diğer kaynaklarla karşılaştırılması yapıldığında doğru olduğu görülmektedir. Balaslio, bu anlatısında 9 Ağustos tarihini vermektedir: Lanza, "1500'de Türklerin Modon'u Kuşatması ve İşgali," 210-13. Keza, çağdaş tarihçilerden Oruç Beğ'de bu tarihi vermektedir: *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi-1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2007), 202. Ayrıca şehrin kuşatılma kronolojisi şu şekildedir: 20 Haziran'da Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa ve Mora Sancak Beyi Ali Paşa şehri karadan kuşatmışlar, 5 Temmuz'da Rumeli Beylerbeyi Mustafa Paşa kuşatmaya katılmış, 8 Temmuz'da II. Bayezid kuşatmaya dahil olmuş, 19 Temmuz'da şehir deniz tarafından da kuşatılmıştır. Bkz. Lanza, "1500'de Türklerin Modon'u Kuşatması ve İşgali," 210-13. Tabloda gösterilen sonraki tüm kuşatmalarda da bu şekilde kaynak değerlendirilmesi yapılmış, ancak bazı zaruri durumlar hariç sadece tercih edilen kaynak veya kaynaklar referans olarak verilmiştir.

2	8 ³ -19 ⁴ Mayıs 1515	KEMAH	12	Bıyıklı Mehmed Paşa kuşatmayı başlatmış Yavuz Sultan Selim sonradan katılmış	Fetih: İp ve Merdivenlerle surlara çıkılarak
3	1 ⁵ -7 ⁶ Temmuz 1521	BÖĞÜRDELEN	7	Rumeli Beylerbeyi Ahmed Paşa	Fetih: İp ve Merdivenlerle surlara çıkılarak
4	1 ⁷ -28 ⁸ Ağustos 1521	BELGRAD	28	Kanuni Sultan Süleyman	Kuşatma ve Teslim
5	26 Haziran ⁹ -21 Aralık ¹⁰ 1522	RODOS	179	Kanuni Sultan Süleyman	Kuşatma ve Teslim

3 Abdurrahman Sağrılı, “Keşfi Mehmet Çelebi Selim-name veya Bağ-ı Firdevs-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad,” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993), 62; İbrahim Hakkı Çuhadar, “Sucûdî'nin Selim-nâmesi,” (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1988), 58.

4 Sağrılı, “Keşfi Mehmet Çelebi Selim-name,” 64; Çuhadar, “Sucûdî'nin Selim-nâmesi,” 59; İdris-i Bitlîsî, *Selîm Şah-nâme*, haz. Hicabi Kırangıç (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001), 225-28; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 411.

5 Rumeli Beylerbeyi Ahmed Paşa'nın kale önüne ne zaman geldiği tam olarak bilinmemektedir. 27 Haziran'da Niş'ten kaleye doğru yola çıktığı (Danişmend, *Kronoloji*, 2: 69), bilgisinden hareketle tahminen 1 Temmuz tarihini kuşatma başlangıcı kabul ediyoruz.

6 Necati Avcı, “Tabib Ramazan'ın “Er-Risale El-Fethiyye Es-Süleymaniyye”si,” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1989), 50; Demirtaş, “Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik,” 77.

7 Avcı, “Tabib Ramazan'ın “Er-Risale El-Fethiyye Es-Süleymaniyye”si,” 91; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 328.

8 Kalenin fetih tarihinin 29 Ağustos (Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 328), 30 Ağustos (Kemal Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman, X. Defter*, haz. Şefaettin Severcan [Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996], 108; Demirtaş, “Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik,” 89; Erkan, “Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-Nâmesi,” 39) olduğuna dair rivayetler de mevcuttur. Ancak seferde bulunmuş olan Tabib Ramazan, 27 Ağustos'ta Neboysa kulesinin altındaki lağımın patlatıldığını ve kalenin bu durum üzerine ertesi gün yani 28 Ağustos'ta fethedildiğini söylemektedir. Bkz. Avcı, “Tabib Ramazan'ın “Er-Risale El-Fethiyye Es-Süleymaniyye”si,” 76, 79-91. Burada yapılan karşılaştırma sonucu Tabib Ramazan'ın verdiği tarih esas alınmıştır.

9 Turan, “Rodos'un Zabıtından Malta Muharasasına,” 60; Nicolas Vatin, *Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar: Doğu Akdeniz'de Savaş, Diplomasi ve Korsanlık, 1480-1522*, çev. Tülin Altınova (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004), 330.

10 Turan, “Rodos'un Zabıtından Malta Muharasasına,” 60; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 446.

6	13 ¹¹ -27 Temmuz ¹² 1526	VARADİN ¹³	15	Damad İbrahim Paşa	Fetih: Lağımlarla kalenin çökertilmesiyle
7	3-8 Eylül 1529 ¹⁴	BUDİN	6	Damad İbrahim Paşa	Kuşatma ve Teslim
8	26 Eylül-16 Ekim 1529 ¹⁵	VİYANA	21	Kanuni Sultan Süleyman	Alınamadı
9	7 ¹⁶ -28 Ağustos ¹⁷ 1532	GÜNS/Össek	22	Kanuni Sultan Süleyman	Kuşatma ve Teslim
10	26 Ağustos ¹⁸ -7 Eylül ¹⁹ 1537	KORFU (Pulya sef.)	11	Serdar Lütü Paşa ve Kaptanı Derya Barbaros Hayreddin Paşa	Alınamadı
11	5 Eylül ²⁰ -2 Kasım ²¹ 1538	DIU (Hindistan'da)	59	Hadım Süleyman Paşa	Alınamadı

11 Kemal Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, 249; Erkan, "Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-Nâmesi," 96; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 2: 46.

12 Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 467; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 335; Kemal Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, 261-66; Demirtaş, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik," 189; Erkan, "Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-Nâmesi," 100; Hasan Bey-zâde, *Tarih*, 2: 51-52.

13 Kalenin ismiyle ilgili bkz. Bekir Kütükoğlu, "Varadin," *İslam Ansiklopedisi*, 13: 203-206.

14 Feridun Bey, *Münşe'ât*, 1: 570-71; Demirtaş, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik," 256; Gürışık, "Peçevî Tarihi," 47; Erkan, "Matrâkçı Nasûh'un Süleymân-Nâmesi," 141. (Fetih tarihini Matrâkçı 9 Eylül olarak vermektedir, bkz. ss. 145-46); Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 489; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 344.

15 Feridun Bey, *Münşe'ât*, 1: 572-74; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 491-94; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 345-46.

16 Zinkeisen, 7 Ağustosta İbrahim Paşa'nın, 9 Ağustosta da Kanuni'nin kale önüne geldiğini belirtmektedir: Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 521. Yerli kaynaklar 10 Ağustos tarihini kuşatma başlangıcı olarak esas alırlar: Bkz. Feridun Bey, *Münşe'ât*, 1: 581; Demirtaş, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik," 315-16.

17 Feridun Bey, *Münşe'ât*, 1: 581; Gürışık, "Peçevî Tarihi," 78; Demirtaş, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik," 315-16; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 522.

18 Feridun Bey, *Münşe'ât*, 1: 600; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 550.

19 Feridun Bey, *Münşe'ât*, 1: 601.

20 Önalp, "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi," 215. Ancak, Osmanlılar kale önüne geldiklerinde Diu, Kambay Sultanı'nın birlikleri tarafından 14 Ağustos'tan beri ciddi şekilde kuşatma altındaydı. Bkz. Önalp, "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi," 210.

21 Önalp, "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi," 225. 8 Eylül'de

12	25 Temmuz-7 Ağustos 1543 ²²	ESTERGON/ Gran	14	Kanuni Sultan Süleyman	Kuşatma ve Teslim
13	20 Ağustos-3 Eylül 1543 ²³	İSTOLNİ BELG-RAD	15	Kanuni Sultan Süleyman	Kuşatma ve Teslim
14	14-22 Ağustos 1548 ²⁴	VAN	9	Veziriazam Rüstem Paşa ve bazı beylerbeyleri ²⁵	Kuşatma ve Teslim
15	29 Aralık 1547 ²⁶ -24 Subat 1548 ²⁷	ADEN	58	Piri Reis	Fetih: Umumi hücumla

Süleyman Paşa kuşatmayı bırakıp, fırtınada hasar gören kadırgaları kalafatlayıp tamir etmek amacıyla, donanmayı Diu'dan 20 mil uzakta bulunan Madresabat (Caffarâbâd) adlı limana götürmüştü, ancak 27 Eylül'de tekrar Diu'ya gelebilmiştir. Bkz. Önalp, "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi," 216, 219.

22 Mehmet İpçioğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Estergon Seferi," (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1989), 52-54.

23 İpçioğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Estergon Seferi," 54-56.

249 Receb-17 Receb 955 (BOA, TSMA. D. 10221, vr. 2a); Jean Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi, Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu-Mezopotamya*, çev. Işıl Erverdi (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 56-57. Erzurum Beylerbeyi Ulama Paşa ile Karaman Beylerbeyi Piri Paşa önceden kaleyi kuşatmak için gönderilmişlerdir. Ancak, onların ne zaman kale önlerine geldikleri kaynaklarda bulunmamaktadır. Burada verilen kuşatma başlangıcı Kanuni'nin Van civarına geldiği ve kalenin tam olarak kuşatma altına alındığı tarihtir. Ayrıca kalenin kuşatma tarihini 15-24 Ağustos (10-19 Receb) olarak veren kaynaklar da bulunmaktadır. Bkz. Matrakçı Nasuh, *Süleymânâme*, Marburg Staatsbibliothek Hs. Or. Oct. 955, vr. 75b-83a; Demirtaş, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik," 532-35. Matrakçı, zikredilen eserinde Tebriz ile Van arasındaki menzilleri kaydederken 28 Cemaziyelahir gününü atlamıştır (bkz. vr. 73b). Bu gün eklendiğinde kuşatma başlangıcı bir gün geriye gitmekte, yani 9 Receb'e tekabül etmektedir. İlaveten verilen fetih günü Perşembe olarak gösterilmesine karşılık, 24 Ağustos Cuma gününe denk gelmektedir. Burada arşivde bulunan, bu seferin menzillerinin yer aldığı bir defterdeki kayıt ile bunu destekleyen, kuşatmada bulunmuş Fransız elçinin seyahatnamesinin verdiği tarih esas alınmıştır.

25 Kendisi de Van çevresinde olan Kanuni Sultan Süleyman, Rüstem Paşa ve bazı beyler tarafından kuşatılan kalenin durumunu takip edip düzenli emirler vererek kuşatmayı yönlendirmiştir. Bkz. Ahmet Toklucu, "Matrakçı Nasuh'un Süleymânâmesi (Beşinci bölüm/Arkeoloji Müzeleri Ktp. nr. 379, vr. 96a-185b, Değerlendirme ve Transkripsiyon)," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010), 2-7.

26 Göker İnan, "Rüstem Paşa Târîhi (H. 699-968/M.1299-1561) (İnceleme-Metin, vr. 120b-vr. 293b)," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011), 282; Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, Türk-İslam Eserleri Müzesi, nr. 1973, vr. 71a. Donanmanın bu tarihte kale yakınına gelmesinden önce kale karadan kuşatılmıştır. Ancak, bu karadan kuşatma tarihi kaynaklarda bulunmadığından, zikredilen tarih kuşatma tarihi olarak esas alınmıştır.

16	19 Eylül ²⁸ - 7 Ekim ²⁹ 1552	HÜRMÜZ	20	Piri Reis	Alınamadı
17	27 Haziran-26 Temmuz 1552 ³⁰	TİMİŞVAR	30	İkinci Vezir Kara Ahmed Paşa	Kuşatma ve Teslim
18	9 Eylül-18 Ekim 1552 ³¹	EĞRİ	40	Kuşatmayı Hadım Ali Paşa başlatmış, İkinci Vezir Kara Ahmed Paşa sonradan kuşatmaya katılmış	Alınamadı
19	28 Mayıs ³² -30 Temmuz ³³ 1560	CERBE	64	Piyale Paşa	Kale komutanının kaçması üzerine müdafilerin teslimiyle

27 İnan, "Rüstem Paşa Tarihi," 285; Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, vr. 71a; Hulusî Yavuz, *Yemen'de Osmanlı İdâresi ve Rumûzî Tarihi*, 2 cilt. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), 1: cvi.

28 Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in the 16th Century* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Press, 2009), 347; Özbaran, *Yemen'den Basra'ya*, 159. Bu kuşatmanın tarihleri oldukça problemlidir. Portekizli anlatıcılar kuşatma başlangıcı olarak 23 Ağustos tarihini vermektedirler. Bkz. Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri*, 261. Osmanlı arşiv kaynaklarına dayanan Cengiz Orhonlu ise Piri Reis'in Zilkade ayının başlarında kale önüne gelmiş olabileceğine değinir. Bu tarih ise, eğer 1 Zilkade 959'u dikkate alırsak 19 Ekim'e tekabül etmektedir: Orhonlu, "Hint Kaptanlığı ve Piri Reis," 246. Burada Salih Özbaran'ın Portekiz arşivlerine dayanarak verdiği tarih esas alınmıştır.

29 Portekiz kaynaklarında Piri Reis'in kuşatmayı 20 gün sonra kaldırdığı bilgisi bulunmaktadır, hesaplama bu bilgi dikkate alınarak yapılmıştır (Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri*, 263).

30 Danişmend, *Kronoloji*, 2: 273-74; Mihai Maxim, "Tımişvar," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 41: 94; Feridun Emecen, "Kara Ahmed Paşa," *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 24: 357.

31 Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2: 627; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 50 (Jorga, 11 Eylül tarihini kuşatma başlangıcı olarak göstermektedir).

32 Ertuğrul Önalp, "1560 Cerbe Deniz Zaferi ve Cerbe Kalesinin Fethi," *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 12 (2001): 196.

33 Zekeriyazâde, *Ferah Cerbe Savaşı*, haz. Orhan Şaik Gökyay (İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları, 1980), 89-94. Burada hicri Zilkade 967 tarihinin ikinci Çarşamba gününden önce kalenin fethedildiği anlaşılmaktadır (7 Zilkade 967/30 Temmuz 1560).

20	21 Mayıs ³⁴ -11 Eylül ³⁵ 1565	Malta Adası Kaleleri (Saint Elmo-23 Haziran 1565'te alındı-, Saint Angelo ve Saint Michele alınamadı)	114	Vezir Mustafa Paşa ve Kaptanı Derya Piyale Paşa	Alınamadı
21	9 Ağustos ³⁶ - 8 Eylül 1566 ³⁷	SİGETVAR	30	Kanuni Sultan Süleyman	Fetih: Açılan gediklerden saldırıyla ³⁸
22	26 Ekim 1569-16 Mayıs 1570 ³⁹	KEVKEBÂN (Yemen'de)	203	Koca Sinan Paşa	Kuşatma ve Teslim
23	27 Temmuz - 9 Eylül 1570 ⁴⁰	LEFKOŞA	45	Lala Mustafa Paşa	Fetih: Umumi hücumla
24	21 Eylül 1570-1 Ağustos 1571 ⁴¹	MAGOSA	308	Lala Mustafa Paşa	Kuşatma ve Teslim
25	14 Temmuz ⁴² -24 Ağustos ⁴³ 1574	HALKULVAD (Tunus'ta)	42	Koca Sinan Paşa	Fetih: Açılan gediklerden saldırıyla

34 Bostan, "Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine," 187.

35 Turan, "Rodos'un Zabıtından Malta Muhasarasına," 102.

36 Ahmet Kerim Demireğen, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi (Hazırlıklar ve Fetih)," (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006), 60-61; Feridun Bey, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*, 111; Meryem Kararmaz, "Heft Dâstân Adlı Eserin Tahkikli Transkripsiyonu ve Tahlili," (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1996), 96.

37 Feridun Bey, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*, 150; Cemal Göçmen, "Gelibolulu Mustafa Âli'nin Heft Meclisi," (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2009), 64.

38 Sigetvar'ın üç kalesi, esas kalenin de bir iç kalesi vardır. Bunların hepsi teker teker Osmanlılar tarafından farklı şekillerde ele geçirilmiştir. Burada ifade edilen iç kalenin alınma şeklidir.

39 Baştürk, "Telhîsü'l-Berkul Yemânî," 325-26, 395-98; Ahmet Önal, "Koca Sinan Paşa'nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri (1520-1596)," (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), 303, 310-11.

40 İdris Bostan, "Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı," *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, haz. Ali Ahmetbeyoğlu ve Erhan Afyoncu (İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, 2001), 26-28.

41 Bostan, "Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasının Sefer Güzergâhı," 29-30.

42 Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, vr. 87a. Burada Koca Sinan Paşa'nın fetihnâme bulunmuştur. Bazı kaynaklarda 22 Temmuz tarihi kuşatma başlangıcı ola-

26	31 Temmuz ⁴⁴ -27 Eylül ⁴⁵ 1594	YANIK/Raab/ Györ	59 ⁴⁶	Koca Sinan Paşa	Kuşatma ve Teslim
27	11 Ekim ⁴⁷ -26 Ekim ⁴⁸ 1594	KOMORON	16	Koca Sinan Paşa	Alınmadı
28	24 Eylül ⁴⁹ -12 Ekim ⁵⁰ 1596 ⁵¹	EĞRİ	19	III. Mehmed	Kuşatma ve Teslim

rak verilse de (bkz. Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*, 116; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 142), bu tarih kuşatmanın yoğunlaştığı zamanı ifade etmektedir. Bkz. Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, vr. 87a.

43 Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, vr. 87b; Faris Çerçi, *Gelibolulu Mustafa Âli ve Kühnü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, 3 cilt. (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2000), 2: 89; Kadir Akıllı, "Peçevî Tarihi (184b -218a Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü)," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008), 23; Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr*, 116; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 142; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 349; Hess, *Unutulmuş Sınrlar*, 136; Önal, "Koca Sinan Paşa'nın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri," 330.

44 Sağırlı, "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı," 431; Selânikî, *Tarih*, 1: 396; İbrahim Peçevi, *Tarih*, 2: 145.

45 Cafer İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs*, 105; Abdi Çelebi, *Zafernâme-i Kal'a-i Üstüvar (Yanık Kal'a Fetihnâmesi)*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı, nr. 1328, vr. 12b-13a; Sağırlı, "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı," 439; Selânikî, *Tarih*, 1: 398-99; Peçevi, *Tarih*, 2: 153.

46 Diğer benzer kuşatmalara göre bu kuşatmanın uzun sürmesinin nedeni kale yakınında çeşitli Avrupa milletlerinden oluşan bir yardım taburunun bulunmasıdır. Bu tabur bertaraf edildikten yaklaşık 22 gün sonra kale alınmıştır. Yani kalenin her taraftan tam olarak kuşatılması gerçekte 20-30 gün sürmüştür. Yakındaki tabur kuşatmayı 1 ay uzatmıştır. Bkz. Sağırlı, "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı," 439; Aycibin, "Kâtib Çelebi, Fezleke," 252-58.

47 Woodhead, "Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümâyün," 351. Kuşatmanın başlangıç tarihine dair farklı rivayetler vardır. 8 Ekim (İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs*, 109), 15 Ekim (Aycibin, "Kâtib Çelebi, Fezleke," 260; Naima, *Tarih*, 1: 74).

48 Kuşatmanın 16 gün sürdüğü bilgisinden hareketle bu tarih belirlenmiştir. Bkz. İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs*, 110; Selânikî, *Tarih*, 1: 413-14. Kuşatmanın 7 gün sürdüğünü söyleyen kaynaklar da vardır. Bkz. Topçular Kâtibi, *Tarih*, 1: 48; Aycibin, "Kâtib Çelebi, Fezleke," 260; Naima, *Tarih*, 1: 75.

49 Sağırlı, "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı," 466; Selânikî, *Tarih*, 2: 635; Aycibin, "Kâtib Çelebi, Fezleke," 303-304; Dinç, "Peçevî Tarihi," 39; Faris Çerçi, "Kühnü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murat, III. Mehmed Devirleri ve Âli'nin Tarihçiliği," (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1996), 733. 1596 Eğri kuşatması bu tezin basılı hâlinde bulunmamaktadır. Bkz. Gelibolulu Âli, *Kühnü'l-Ahbâr*, 3. cilt. Ayrıca bu bölümün sadeleştirilmiş bir neşri için bkz. Nihal Atsız, *Âli Bibliyografyası* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları, 1968), 94-98 vd.; Aysel Şençoban, "Andelib, Târih-i Feth-i Üngürüs (Tahlil ve Metin)," (Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1965), 14.

50 Sağırlı, "Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı,"

29	1 Ekim-3 Kasım 1598 ⁵²	VARAD	34	Satırcı Mehmed Paşa	Alınamadı
30	10 Eylül ⁵³ -23 Ekim ⁵⁴ 1600	KANIJE	44	Damad İbrahim Paşa	Kuşatma ve Teslim

469; Selânikî, *Tarih*, 2: 635; Dinç, “Peçevî Tarihi,” 41; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 305-306; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3: 272-73.

51 Yeni tespit edilen bir sefer ruznamesine göre Eğri kuşatması 22 Eylül-13 Ekim tarihleri arasında vuku bulmuştur. Bkz. Günhan Börekçi, *Macaristan’da Bir Osmanlı Padişahı: Sultan III. Mehmed’in Eğri Seferi Rûznâmesi (1596)* (İstanbul: Okur Kitaplığı, 2016), 90-103.

52 Sağırılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî’nin Nuhbetü’t-Tevârih ve’l-Ahbâr’ı,” 492, 499-500.

53 Sağırılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî’nin Nuhbetü’t-Tevârih ve’l-Ahbâr’ı,” 516.

54 Sağırılı, “Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî’nin Nuhbetü’t-Tevârih ve’l-Ahbâr’ı,” 521; Aycibin, “Kâtib Çelebi, Fezleke,” 371.

MILITARY REVOLUTION THEORY AND OTTOMAN SIEGE WARFARE IN THE SIXTEENTH CENTURY

ABSTRACT

Centered on military innovations and changes dating back well into the sixteenth century, Military Revolution Theory aims to elaborate the driving forces behind the West emerging as a rising power. Various scholars also use the theory to explain the decline and collapse of the Ottoman Empire. But the theory has been criticized on a number of fronts, including for its broad temporal scope and the degree of generalization it entails. This paper questions one of the theory's main arguments specific to Ottoman society during the sixteenth century. According to the theory, the construction and spread of *trace italienne* (Italian-style) fortresses was a major development in period warfare, one that made sieges more difficult and protracted. The presence of such forces is thus used as a key criterion for determining whether a military revolution occurred in a certain region. This article disputes the validity of this criterion. By analyzing sixteenth-century Ottoman fortress sieges, it determines that the presence of *trace italienne* fortresses did not meaningfully affect siege durations in the period. These fortresses were not able to withstand a number of traditional Ottoman siege techniques, including constructing towers to fire over a fortress's walls, undermining the walls themselves, and filling in a fortress's defensive trenches. This study suggests that evaluating each fortress siege with due consideration to its own geopolitical conditions offers a better approach for assessing military advances in a given period.

Keywords: Military Revolution, Ottoman Empire, Sixteenth Century, Siege Warfare.